

jure sanctæ Romanæ tenetis Ecclesiæ, nobis nostrisque successoribus annuatim persolvatis, etc.

Ego Gelasius Ecclesiæ catholicæ episcopus.

Signum manus meæ : DEUS IN LOCO SANCTO SUO.

Ego Lambertus Ostiensis episcopus.

Ego Boso cardinalis.

Ego Petrus diaconus cardinalis S. Nicolai in Carcere Tulliano.

Datum Arausicæ per manum Grysgoni, S. Romanæ Ecclesiæ diaconi cardin. XIII Kal. Jan., indictione XII, Dominicæ Incarnationis anno 1119, pontificatus autem domni Gelasii secundi papæ anno primo.

ANNO DOMINI MCXIX

LAURENTIUS VERONENSIS

DIACONUS PISANUS

NOTITIA HISTORICA IN LAURENTIUM

(FABRIC., *Bibl. med. et inf. lat.*, IV, 251)

Laurentius Veronensis, diaconus Pisanus, tempore Petri II, archiepiscopi ab anno 1103 ad 1120 Pisani, scripsit carmine heroico *De bello Balearico, sive rerum in Majorica Pisanorum ac de eorum triumpho Pisis an. 1115, habito libros septem,*

*Cum fuit a Christo tecto velamine carnis
Centenus quintus decimus millesimus annus.*

Edidit Ughellus *Italiae sacræ* nov. edit., tom. X, pag. 127.

LAURENTII VERONENSIS

DIACONI PISANI

DE BELLO BALEARICO

SIVE

RERUM IN MAJORICA PISANORUM AC DE EORUM TRIUMPHO PISIS HABITO ANNO SALUTIS 1115

LIBRI SEPTEM.

(Edidit UGHELLI *Italiae sacræ* t. X, p. 127, ad fidem membranacei codicis Viviani de Vivianis, Insulani episcopi.)

INCIPIIT LIBER PRIMUS.

Arma, rates, populum, vindictam cœlitus actam
Scribimus, ac duos terræ pelagique labores,
Geryonea viros sese per rura terentes,
Maurorum stragem, spoliata, subactaque regna
His igitur cœptis digneris, Christe, favere.
Terruit Hesperiam Latias revolutus in urbes,
Ruræque ubique frequens Gothis satis agnitus ille

Exstitit, et Gallis, terrasque agitatus in omnes.
In populos etenim Majorica læva fideles
Bella cruenta gerens lethalia sumpserat arma.
Cujus pertulerat rabies, violentaque classis
Ausonias, Siculas, et Græcorum regiones.
Hæc postquam castella, rates, villasque cremarat,
Cumque aris titulos templis violarat adustis,

Suadebat captis Christi mandata negare,
 Et præcepta sui complecti vana resullæ (sic),
 Talia credentes nimium reverenter amavit,
 Contradicientes variis cruciatibus addens.
 Hos compes, manicæque graves carcerque domabant.
 Hos inamata fames, densi, uimique labores.
 Et ceu testantur, quos aiunt vera referre,
 Millia captorum plusquam ter dona fuerunt,
 Quos sævus, Balcæ vinxit, tenuitque tyrannus,
 Præter ad ignotas quos per commercia crates
 Traustulit, aut atrox obitus de carne resolvit.
 Fama mali tanti per plures cognita terras
 Commovet extemplo sitientes prædia Pisas.
 Concitat ira senes, qui Punica vincere regna,
 Subdere quique suo gentem potuere tributo.

Hic memorant dum facta bona, et dum bella Panormi
 Africa ceu capta est, et subdita facta tributis,
 Victaque per varios quam plurima prælia casus,
 Accendant animos juvenum, quibus horrida facta
 Et labor, et sudor, duri quoque gloria Martis,
 Divitiis, et deliciis potiora fuerunt.

Mæxque pius præsul Petrus virtute coruscus
 Civibus hæc memorando suis, crucis inclyta signa
 Sumpsit, et alterna motæ pietate catervæ
 Sic ad signa crucis capienda fuere frequentes,
 Utpote festinant solemnî tempore Paschæ,
 Cum Christi gustant corpus sanctumque cruorem.

Inde duo, et denos de culmine nobilitatis
 Constituere viros, quibus est permissa potestas
 Consulis atque ducis, regerent ut graviter omnes,
 Purus et istorum disponens singula sensus
 Congrua militiæ, ratibus quoque conficiendis
 Quæque juvare queant homines classemque pararent.
 Et ne prætercant horum te nomina, lector,
 Intentis animis apices scrutare sequentes.
 Ex his Gerardus Gerardi filius auctus,
 Sensibus orator laudabilis, atque facetus,
 Natus et Ugonis, patrum de nomine dictus
 Gerardus, patrum jam claro dignus honore,
 Sicherioque satus, titulis decoratus eisdem,
 Petrus, et Azo, simul numero dictantur in isto.
 His Illebrandum Rolando junge creatum
 Viribus, et factis, et nobilitate micantem,
 Hinc Herithone satum, genitoris nomen habentem,
 Nec non Henricum, genus a Gnrirone trahentem,
 Lethariumque simul, juvenemque senemque Dodo-

Ilos decorat Stephano genitus Rodulphus, et ima
 Filius Uberti Lambertus clarus in urbe,
 Atque Robertinus Francardi splendida proles.

Horum consilio clari cum præsule digno
 Legati Romam vadunt, quos papa colendus
 Nomine Paschalis multo suscepit honore,
 Pontifici tribuendo crucem, Romanaque signa,
 Militiæ ducibus, quæ præsens Azo recepit ;
 Qui postquam monuit pietatis dogma catervas,
 Et quantum Scriptura pati pro fratribus optet,
 Hortatus cunctos sanctis insistere cœptis,
 Pro tanto facto peccamina cuncta relaxat,

A Hancque potestatem Pisano contulit altam
 Pontifici : rexit hic propriam properanter ad urbem.
 Protinus a populo digna statione receptus,
 Astantes turbas monitis papalibus implet.
 Et ceu durescit nactum moderamina ferrum
 Mulciberi, coctam dum temperat unda bipennem,
 Pontificis pariter Pisani voce sacrata,
 Fervent Alphææ fortes ad bella phalanges.
 Inde brevi valde numero labente dierum
 Tertia vox Genuam placidos moderata rogatus
 Præsulis invitat, spondet solatia pugnae,
 Sed longas nimiasque moras, annalia donec
 Tempora prætereant, fraudis sub tegmine poscit.
 Pisani didicere patres fraudemque dolumque ;
 Et tandem patuere doli : retinacula solvens
 B Navita, Pisanam sua vela retorsit ad urbem.

Tunc demum Pisæ tanto insonuere dolore,
 Ut nec magna quidem sentire tonitrua possea.
 Quidquid tunc habuit nemorosi Corsica ligni,
 Aut picis, innumeros ratiùm deserunt ad usus,
 Lunensesque suo privantur robore silvæ.
 Arboribus cæsis remanet Curvaria rara,
 Antennas, quæ vela terant, quod gestet easdem,
 Arboreum robur celsæ tribuere Mucellæ.
 Cæditur omne nemus, cæsum descendit ad undas.
 Hoc variæ sicut diverso robore naves,
 Gatti, Drumænes, Garabi, celeresque galææ,
 Barcæ, currabii, liutres, grandesque sagenæ,
 Et plures aliæ variantes nomina naves.

C His portantur equi ; sunt quædam victibus aptæ,
 Ingentes aliæ possunt portare catervas ;
 Servitiis norunt, possuntque subesse minores :
 Hæc nunquam metuunt vicinas tangere terras,
 Adducunt latices, homines ad littora vectant.
 Ima galcarum juvenum sunt apta lacertis :
 Harum quamque solent centum propellere remi,
 Ordine qua bino plana nituntur in unda,
 Et freta findentes fugiunt sic atque sequuntur,
 Ut celeres capreas, et aves superare volantes
 Veloci valeant undosa per æquora cursu.
 Ligni materies non solum congrua classi.
 Hinc etenim turres, pontes scalæque geruntur,
 Cum quibus excelsos invadant agmina muros.
 Hinc quoque quæ magnas mittant in mœnia moles,
 D Exagitent, rumpantque domos, tormenta parantur.
 Hinc ballista minax, aries, testudo petuntur.
 Sicque per innumeros lignum distenditur usus.
 Nec cessant fabri, ferrum consumitur Ilvæ.

Inde rates quod jungat habent, hinc arma refulgent,
 Thoraces, rigidi gladii, celeresque sagittæ,
 Quod quia diversis rebus facit, officiisque
 Mille per artifices vario distinguitur actu.
 Nec vacat officium, depingunt arma colores,
 Resplendent galææ, clypei, sellæque relucent,
 Impositumque super cum gemmis prænitet aurum.
 Intereat veniunt quidam de gente remota,
 Romaque cum Luca mittit solatia pugnae.
 Auxilium bello Genuensis sola negavit
 Patria, quamque potest Pisanos impedit acus.

O satis eximio felix Antonia patre !
 Nempe tuæ regionis hero generaliter urbis
 Cura datur patriæ, quæ pellat et arceat hostes.
 Denique perfectæ naves mittuntur in undas.
 Accipit has Sarnus Græco vocitatus ab amne
 Alphæus, cui Pisa vetus nunc lapsa cohæsit,
 Ex qua Pisanus, qui Pisas condidit istas,
 Italiæ fluvio nomen donavit, et urbi.
 Hinc propria puppes quæque statione ligantur,
 Impleturque cibus, et equis, armisque, virisque,
 Et dantur ratibus certissima signa quibusque,
 Ac vexilliferi per turmas atque cohortes.
 Istorum virtus populis bene nota Latinis
 Credit ad bellum facili conducere cursu
 Agmina. Decipiunt mortalia pectora curæ,
 Quodque putat quisquam, vix perficietur ab ipso,
 Consiliis hominum quoniam fortuna repugnat,
 Atque malis factis alicujus ponere finem
 Ante suum tempus non vult divina voluntas.
 Temporibus sata quæque virent, et temporis alben-
 Artículo, cunctis data sunt sua tempora rebus.
 Temporis ordo monet, naturæ postulat usus,
 Ne nisi maturi rapiantur ab arbore fructus.
 Sed Domino, qui cuncta potest, sunt subdita quæque,
 Et quodcumque bonum nutu distinguitur ejus,
 Cujus amore suos cognatos, atque parentes,
 Divitias, patriam Pisani deseruere.

Jamque dies aderat sancti celeberrima Sixti,
 In qua Pisani de Pœnis Marte subactis
 Annales recolunt votiva laude triumphos,
 Quando per Alphæi fluctus populosa natabat
 Classis, et ad fauces limosi fluminis arctas
 Convenere rates, sed cum transire nequirent
 Tentantes aditus albensis more fluenti
 Exornare suas escis, armisque carinas
 Cœperunt. Post hæc spatiosa per æquora nautæ
 Direxere viam, terris post terga relictis,
 Cernentes placidam fixis obtutibus urbem,
 Divinæ curæ sua mœnia, rura, penates,
 Uxores, patriam, natorum pignora mandant.
 Dumque rates abeunt, plorant in littore matres ;
 Plorantium lacrymis bibulæ satiantur arenæ.
 Pectus ad usque parens vitreas descendit in undas,
 Et verbis placidis benedicit in æquore natum.
 Hæc pro patre rogat, pro fratribus atque maritis.
 Immensos aliæ fundunt in littore questus.
 Non aliter Graios flevisse feruntur Achivæ,
 Pergama quando rates Danaæ violenta petebant,
 Et non desistunt precibus miscere querelas,
 Æolia ventus donec progressus ab aula
 Visibus abreptos spatiosa per æquora vexit.

Stagnea planities a læva parte relicta,
 Atque Liburnus erant, dextra Gorgona remansit,
 Monteque cum nigro, vada, seu Populonica tellus
 Effugiunt visus, dum ventus in æquore perflat.
 Corsica sub velis fuerat Capraria tergo,
 Illa, et Planusio positus in parte sinistra.

Dumque favent venti, Tauro post terga relicto
 Adveniunt Langona rates, linguntque labetes,

A Et retinent portum dictum de nomine sanctæ,
 Quam Reparata vocant, muros, templumque ve-
 [tustum

Erecti lapides, scopulosaque littora monstrant.
 Hosque sinus exire parant, pariterque resumunt
 Turrentes aditus, ubi Constantinus habebat
 Sedes. Rex clarus multum celebratur ab omni
 Sardorum populo, bis sex, geminisque diebus
 Operiendo suos sibi gens Pisana moratur.
 Inde sinum repetunt, quem vulgo fert Caput album
 Scilicet ob nullum trepidantia littora ventum.
 Istic Dutibinus Pisanis associatur,
 Qui quondam regnum ceusebat Calaritanum,
 Et Constantino Saltarus judice natus ;
 Prævalet hic jaculo, præclaris sensibus ille.

B More pari Danaos Hecateia suscipit aulis,
 Cum fuerat Phrygios Menelaus iturus in hostes.
 Civibus hic præsul multum de pace locutus
 Plurima per paucos incassum semina fudit,
 Sed tamen e multis fructum percepit eorum.

Tunc Passarino committunt Alpheroloque
 Prævia signa maris patres communiter omnes,
 Hosque sequi nautæ, sed et observare jubentur.
 Jussa patrum contempta jacent, convertitur ordo ;
 Quisquis enim potuit celeri transcurrere ligno
 Ostendit sociis velis, et remige puppes.

Jam geminis lapsis gemina cum nocte diebus,
 Tertia lux iverat, nox et jam cœperat esse
 Tertia Septembris, vicinior illa Kalendis

C Non fuerat nisi postera quæ sibi sorte secunda
 Expectabatur, nec ea tenebrosior ulla
 Circumquaque, tonat, sed et undique crebra coru-
 [scant

Fulgura, turbari nautas, reliquosque videres,
 Qui nondum rabidi bene norant æquoris usum.
 Sidera nulla patent oculis, solosque micantes
 Nautæ cernebant accensos puppibus ignes.
 Non Laerte satus foret in terroribus istis
 Intrepidus, Circes quamvis superaverit artes,
 Si fortuna ducem fluctus duxisset in istos.
 Arbitrium cujusque fuit miserabile tempus
 In tempestatis transcurrere sævâ pericla.

Sed Dominus solitus propriis succurrere servis,
 Justitiæ semper qui salvat et auget amantes,

D Firmavit Boreæ placidos super æquora flatus,
 Qui tota leni portarunt æquore nocte
 Naves ; mox pulsus tenebris subiere micantes
 Stellæ, nox abiit, præclari forma diei
 Subsequitur, celeri classis levitate cucurrit,
 Ac crescente die cœperunt cernere terras
 Hispanas, sed eas Baleares esse putabant,
 Blandesi donec committitur anchora ripæ.

Has postquam retinent, Latio de littore vecti
 Hastis suspendunt pugnam minitantia signa,
 Atque tegunt fortes clypeis radiantibus artus,
 Et stringunt rigidos totis conatibus enses.
 Littora tota sonant ex rauca voce tubarum.

Indigenas quoscumque vident, capiuntque fugantque.
 Hi se Christicolas, Catalanensesque fatentur.

Turbatos volvunt Pisani pectore sensus,
Et positis armis resident in littore tristes.

Inde Pirena sibi postquam cognoscitur ora.
Mutant consilium diversa pericla timentes,
Quod nec habetur ibi vento tutamen ab omni,
Transieratque simul vallata caloribus æstas.
Tunc ex consulibus Rolandi filius unus,
Cui genus, et sensus, clarum quoque Curia nomen,
Et civilis amor cum divitiis tribuerunt,
Mittitur ad comitem, cui Bachiaon, atque Girunda
Subeuntur, multasque regit pro viribus urbes,
Cui nomen Raymundus erat, qui laudis equestris
Fructus innumeros clarosque patraverat actus.
Hispanos cujus terror commoverat hostes.
Rolando genitus postquam pervenit ad ipsum,
Atque salutavit : Comitum clarissime, dixit,
Pisanus populus Christi virtutibus auctus,
Ecce, favente Deo, partes devenit in istas.
Alterius verbis, quod jam tibi forte relatū est,
Quod si causa monet, seu dicta castra videre
Te juvat, accelere Pisanam visere classem
Et sociare sibi belli, sociumque, ducemque
Agmina nostra volunt, ferus et te provocat hostis.
Nam quem non moneat Balearis sæva tyranni
Fama, repercussi quæ fines concepit orbis,
Et Latii populos, cunctosque perurget Achivos.
Nec dum finierat consul, cum plura paranti,
Ille refert grates : Faciat quoque prospera, dixit,
Omnia vestra Deus vobis, et in omnibus adsit,
Inque manus vestras communes præbeat hostes
Orbis, et in sanctæ sortis nos congreget usus,
Ut faciemus ei quæ sunt gratissima semper.
Nam contra nullos ego justius arma movebo.
Hi Christi servos multis cruciatibus arcent,
Atque meum littus faciunt cultore vacare.
Nam quos B'andensi positos in littore muros,
Templa videtis, erant miris radiantia signis,
Quorum summa tegunt hederæ, vel frondea vitis
Occulit, aut ficus, seu quælibet occupat arbor
Pluribus in templis, monachi cecidere per ipsos,
Atque sacerdotes, jugulis maculantibus aras
At reliquos ætate viros, aut arte micantes,
Constituere suis duris servire catenis.
Vincla, labor, atque fames hos sæpe necarunt,
Aut jus Machametis quos ponere triste coegit
In cervice jugum. Quem non dolor excitat iste !
Quod si forte Deus vobis concesserit ut vos
Tanto possitis finem præbere labori,
Militiæ Domini solatia quæque paramus,
Collatisque ferum superemus viribus hostem.
Nuntia dictorum mox charta futura notatur,
Qua se militibus Christi promittit amicum,
Atque Pyrenææ concedit singula terræ.
Tunc Ildeprandum donat, multumque precatur,
Ut sese Latii socio conjungat amore.
Altera lux postquam cives conducit in unum,
Talibus alloquitur socios sermonibus Azo,
Quem gratæ populus celebrabat munere linguæ :
Quod Domini nutu disponitur, a ratione

A Funditus humana cognoscitur esse remotum
Vidimus ingentes fluctus, tonitrusque coruscus,
Credidimus subitos minitari fulgura ventos.
Mox Domini pietas pacatas reddidit undas
Æquoreas nobis; vis est ea nempe Tonantis.
Nam pro velle suo mundanos destinat actus,
Arbitrioque pio causa dominatur in omni.
Hanc pedibus nostris tribuit contingere terram,
Ut socias relevet divina remissio turbas.
Ergo viri docti dum littore stamus in isto,
Nos augere decet cuneos, felicia dici
Ut vere valeant non casso nomine castra.

Jamque Pyrenæi comitis solatia vobis
Auxiliante Deo possunt non parva parari.
Vos portare suos equites rogat ille ducentos,

B Centum se propriis spondet gestare carinis.
Misit et hanc chartam; chartam porrexit, et addit;
Istuc nos Dominus duxit, non nostra voluntas,
Qui famulatur ei bene speret, et indubitate
Quod vera nunquam fraudabitur utilitate.
Præsul abest, portumque tenet, qui distat ab isto
Per passus sex mille; reor, mittamur ad ipsum,
Et si dicta placeant, tunc perveniamus ad actus.
Hisque peroratis placuerunt dicta quibusque.
Charta legi comitis petitur, fractoque sigillo
Inspexit Lodoicus eam, legitque decenter.
Lecta placet cunctis, comiti dant agmina laudes.
Sancti Felicis portum geas illa vocabat,
In quo præsul erat: properans legatus ad ipsum
Vadit, sed præsul recipit, firmatque loquelas.

C Dimittunt blandas post hæc cum turbine naves,
Atque pelunt portum, sanctus quem præsul habebat;
Cujus ad ingressum ventus pugnabat iniquus.
Ut portum tenuere rates, et coetus haberi
Cœpit, et herboso steterat jam concio prato,
Optimus antistes sanctæ pietatis amator
Talibus Alphæus monuit memoranda loquelis :

Sanguine vos proprio quos Christus ab hoste
[redemit,

Ut veras spinas, veteres fugitote ruinas.
En sunt tres lapsus quibus exstat Adam superatus.
Namque Deum perdit, male qui cupit, atque su-
[perbit.

Et male lætatur cui gloria vana paratur :
D Nascitur hinc odium, discordia, livor et ira.
Ista movere queunt hominum præcordia dira.
Non valet esse bonus vitiis qui subjacet istis.
Vincere nemo potest, quisquis superatur ab ipsis.
Pectora nam lacerant, sensusque trahunt, velut
[hostes

Diripiunt, capiunt; ipsis vos claudite postes.
Non Domini Genitum pro se tormenta tulisse,
Ast homines propter debent homines meminisse.
Hic minuit nostros languores, atque reatus,
Tollit et hic pœnas, cunctosque fugat cruciatus.
Pace Deum debent, et mentis simplicitate
Querere, non odiis homines, aut asperitate.
Qui pacem portant, cœlo possunt habitare.
Debent fratres cum toto cordis amore,

Si nec amatis eos, quos vos modo forte videtis,
De nondum visis mihi nunquam spem facietis;
Horum quisquis enim præsentis temnit amores,
Qualiter illorum poterit relevare dolores?
Pacis amatoris non est possessio parva;
Sidera namque tenet, pontumque beatus et arva
Postquam de Saulo Dominus sibi fecit amicum,
Sic nemo nostrum fratrem ducens inimicum,
Vera sit in nobis et non concordia falsa,
Si tuti vultis transire per æquora salsa,
Magna Dei virtus nostros ut terreat hostes,
Pax sua possideat nostros cum limite postes.

Interea vulgus pelagi terrore solutum
Murmurat, et patrias exoptat turpiter oras.
Inque duces stultas tentans agitare querelas
Hostibus omissis pariter remeare minantur.
Illi permotus ait Lucensis talia Fralmus:
Gaudet quisque Deum cui sunt cum prosperitate
Omnia, lætatur cui congrua quæque parantur;
Congrua namque reor socios et multiplicare,
Subsidioque viros proprii reperire laboris,
Qui socios augere potest, bene percudit hostes
Quos satis egregios nobis divina paravit
Gratia, nec nostrum teneat turbatio quemquam.
Cum bello quisquam nec adhuc superaverit ho-

[stem

Ex quo cœpimus hoc, neque sit superatus ab hoste,
Ut quid tanta tenet vestras turbatio mentes?
Pœnitet ignavos cœpti fortassis honoris,
Cum vox istorum præclaras polluit aures;
Hosque piget venisse quidem, qui rura solebant
Vertere, qui eurvis incumbere semper arâtris,
Cunctaque consumunt vertendo tempora glebas;
Et modo cum nequeant sua semina tradere sulcis,
Aut cuniculato pedibus procumbere musto,
Nocte, dieque moras istas, casusque querantur,
Inque domos remeare suas fortasse minantur.
Illi viles homines, quorum miserabilis ætas
Præsenti populo nullam gerit utilitatem,
Semper agant, semperque gemant, agitentque que-

[relas.

Quos mores retinere suos infamia non est.
Hos bonitas, clarumque decus sejungat ab illis,
Et maneat nostro concordia semper in actu,

EXPLICIT LIBER PRIMUS. INCIPIT SECUNDUS.

Jamque graves populis pelagum sulcare parabant
Classes, tot rediit de navi castra subintrans,
Albertus, cui rector erat venisse Pirenem
Illasamque ratem pariter præfatus, equosque
Vi sitis oppressos, vini potasse liquorem,
Ecanimisque simul ponti maduisse sub unda,
Non prius ad Baleam pervenit prora minorem.
Ictulit et Mauros ad se venisse rogantes
Et qua sint patria, quas et gradientur ad oras.
Bozeam petimus, Januensis navita dixit.
Præcipue vestrum quoniam retinemus amorem.
Hanc formidantes istud contingere litus
Cura fuit, factos pro vobis fugimus hostes.

PATROL. CLXIII.

A Sitque carens odio, qui vult servire Tonanti
Si decies prohibetur iter, decies repetatur,
Et via tentetur crebro dum periciatur.
Ut tenuit semper teneat reverentia nostras
Curas, quod gerimus quia totus conspicit orbiis,
Si cito non aderit, quod gessit nostra voluntas,
Tactus ob hanc causam maneat formidine nemō,
Quod prohibet mensis, reddunt tibi namque Ka-

[lende,

Cum Deus oratur; quod ab ipso forte vetatur
Tempore non modico cito præstat luce sub una.
His populus dictis avidas ut præbuit aures,
Gaudia succedunt, turbatio, cura recedunt.

Moxque sequente die Domini Raymundus ibidem
Berengarius adveniens, paucique suorum

B Jungit amicitiam, Pisani fœdere gaudent,
Et socium factum præstanti munere donant.
Cumque moras faciunt, morbosa peste fluente,
Multi de populo fatis superantur iniquis.
Ilicque Caim moriens mœstos cum præsule cives
Dimisit, patrias non totus iturus ad oras.
Dumque premunt lacrymas, Pesulani montis alum-

[nos

Cum sociis centum Guilelmus castra subintrat,
Armigeris ratibus vectis, turbaque pedestri,
Quos quasi viginti duxere per æquora naves.
Ast Aimericus generosa stirpe creatus,
Quem Narbona colit dominum, patremque ducemque,
Viginti vitreas fertur duxisse per undas

C Naves, et celeri venisse per æquora cursu.
Hos quoque Raymundus, cui Baltius exstat origo.

Cui solitos Arelas impendere certat honores,
Atque secus Rhodanum castris reperitur, et arvia
Dives, consequitur laudato milite plenas
Ducens septenas undosa per æquora puppes;
Raymundus sacrista potens, et strenuus actu
Militiæ titulis, et qui fulgens Arelate,
Cum propriis totidem vitreas venere per undas.
Tales Rusilium proceres latæque Biterræ,
Et cum Nemausis provincia tota sequuntur.
Quanta per Antonias transibant agmina terras,
Cum Romam venturus erat terrendo senatum
Cæsar, qui domitos Gallos juga ferre coegit:
Tanta Girundenses venisse feruntur in agros.

D Nam nec habere valent nostras in prælia vires
Offendunt quoscunque queunt sine crimine nostro,
Pervia Sarnigenis sunt æquora cuncta dolosis,
Turbanturque suo maris omnia regna furore.
Vidimus hos sulcare fretum, nos utque putamus
Qualibet in vestra ligunt tentoria ripa,
Cædere sive volunt nos, aut bona tollere nostra,
Auxilium nobis celeres præbete, rogamus.
Scimus eos venisse quidem, multumque timemus.
Mox aiunt: Vos fertis equos qui forte fremehant.
Rustica turba refert; facit hoc irata frequenter
More suo fremitus agitans, faciesque tumultus.
Hosticus inde globus sevens velociter alios

Intrat, et intentis nos perturbare sagittis
 Cogitat, et toto mentitos increpat ore.
 Nostra manus confusa satis non segnius arma
 Sumpsit, et in steriles accenditur ira furores,
 Namque citus veniens ventus dum vela tetendit,
 Majoris Baleæ tribuit contingere litus;
 Egressique virum quemdam per rura vagantem
 Vidimus, et quantum locus ille remotus ab urbe
 Sit, percunctamur : viginti millia dixit.
 Hausimus et laticem, laticis data copia nobis
 Et fuit, inque ratem vasisque, virisque receptis,
 Æquora crispavit Zephyrus, Zephyroque faventes
 Fleximus adversum Sardoas carbasa ripas.
 Sulcantes igitur pelagus venientia vela
 Aspiciamus; dubitare prius, sed in arma videres
 Veloci cursu juvenum properare catervam.
 Quoque modo properant quos terret aquaticus auster,
 Ob pluvias operire domos, male tecta supellex
 Imbris ne pereat pro mole cadentis in aedes,
 Sic gladios, clypeosque suos sibi tollere quisque
 Certat, et intente sinuatos præparat arcus.
 Taliter adveniunt pelagus sulcando carinæ,
 Qualiter incedunt juncti delphines in undis,
 Quando natant aliquos non dando per æquora saltus.
 Noscimus, accipiunt nostras referuntque salutem.
 Gaudia præcipiti posita suscepimus ira.
 Qui postquam didicere viam quam fecimus ipsi,
 Quidve laboris onus passi fueramus ubique,
 Sardiuniæ demum sese docuere relictos.
 Prævaluit Boreas Zephyro bis quinque diebus,
 Per mare nos vexit, ventoque cucurrimus illo.
 Nemo tamen didicit qua tunc foret insula parte,
 Quove loco pelagi steterit Majorica post nos.
 Interea ventus Libycis progressus ab oris,
 Vela tenens possedit aquas salientibus undis,
 Atque Pyrenæum nos ille reduxit ad amnem.
 Talia dicentem populus circumstat, et omnes
 Si valeant, quærunt, vel si patiantur amici
 Incolumes. Postquam vir dictus rettulit, omnes
 Murmure cum læto redeunt in castra catervæ.
 Cumque dies geminus bis sex geminaverat hora,
 Advenerit decem Pesulano monte carinæ,
 Quæ Pisis fuerant Augusti tempore missæ,
 Ad quoscunque tenet latos Provincia fines.
 His inerat clarus cum consule Guido Dodone,
 Ordine Levita trivii ratione peritus,
 Illius ut patriæ traherent ad prælia gentem.
 Æthera carpebat solito molimine Phœbus,
 Et splendor solis nondum tenuaverat umbras,
 Cum data signa sonant jussos motura recessus.
 Jusserat antistes ponto dare verbera classem,
 Et transire rates properatis cursibus illuc,
 Barchinon excelsis ubi fulget in aera muris.
 Jussa probant omnes, nec inerti scandere passu
 Naves incipiunt, quos non sua vota retardant.
 Sed velut examen per apertas advolat auras,
 Quando cupit patriam mutare, locumque domumque;
 Sic Pisana manus rapidis aquilonibus usa,
 Remige quam celeri dictam properabat ad urbem.

A Solis ab occasu modicum porrectus ad æquor,
 Defessas solito qui frangit, et accipit undas,
 Mons Judæus, ibi plana divisus ab urbe,
 Non curis puppes calidissime tuctur ab austris,
 Hujus ab Hispana facie ratis appulit omnis.
 Ut terras subeunt Latine, reliquæque carinæ,
 Littus ad usque tuas agmen navale tenebat
 Lubricaris aquas. Ripæ cecidisse feruntur,
 Tanta premebat eas magnæ violentia classis.
 Hic ubi mutavit lites concordia pace,
 Adveniunt sancti celeberrima festa Mathæi.
 Tota nocte sonant tunc tintinnabula cuncta,
 Vota vovent omnes, precibus votisque Tonantem
 Sollicitant, cujusque colunt solemnia sanctum,
 Candelas tunc quique suas in cuspide ponunt.
 B Aut ubi lux clare populo videatur ab omni.
 Tertia lux aderat, cum planum possidet æquor
 Ventus, quem boream nequeas eorumque notare
 His medius fuerat, tundunt sua pectora nautæ,
 Totque dies vacuos cum noctibus ire queruntur.
 Ergo die medio sublimis in æthere Titan
 De medio cursu terras spectabat et undas
 Cum Catalanensi de littore classis abibat.
 Quos fremitus præbere solent stridentibus aliis
 Threiciæ volucres resonantes cantibus altis,
 Agmine cum facto repetunt alias regiones,
 Non alios Pisana manus clamore sequente
 Exagitando suos, et candida vela parando,
 Solvendoque rates, summis cum vocibus edit.
 C Quattuor insignes tunc præcessere carinæ.
 Signiferi Francardus erant, rectorque Pyrenes,
 Ordine consequitur renovato cætera classis.
 Lux abiit, nox atra subit, qua denique lapsa
 Vel media, vel plus media, contraria retro
 Flamina vela dabant, qua causa prævious heros
 Ad Tramaricis sua flexit carbasa littus.
 Inde Terogonam petit, ac deserta Salodi.
 Illic Zephyrus perfringit aquas, et fluctuat auster.
 Pervia sed Zephyro plus sunt sinuaria saxa
 Partibus unda tribus, circumdat pontica rupem,
 Arbustis tegitur brevibus quæ spectat ad curum
 Planities altæ rupis de parte levata.
 Regis in hac Caroli dicuntur castra fuisse,
 Dum duro quondam certamine stravit Iberos.
 D Illic hyemes Franci tolerasse feruntur, et æstus,
 Quando præstanti ceperunt robore terram.
 Post lapsæ noctis spatium, lucisque sequentis
 Tempore consumpto, qui primus adhæsit in illis
 Conscia signa dedit, vigiles quos gesserat ignes,
 Ne foret incertus locus hic, dubiusve carinis.
 Hic postquam cunctis fuerat lux reddita terris,
 Et latices hausere, viri conscendere pontum
 Incipiunt, vitreas velis remisque procellas
 Mota secat classis, jam terra relicta videri
 Non clare poterat, cum montibus addita celsis
 Cum et labente die subiere crepuscula noctis
 A recto cursu non recta retorserat aura
 Vela. Laborantes turbantur in æquore nautæ,
 Et se exclamant invitos ire Dianam.

Interea noctis tenebris aurora remotis
 Clara refulgebat, cum turbida nubila venti
 Ducere cœperunt ab ea qua labitur ora
 Publica lux mundi; mox flectere vela Salodon
 Plangentes satagunt, tantus veliit impetus ipsos
 Huc simul ac venire rates jam nocte propinqua
 Prosiluere viri latices haurire recentes.
 Ecce Moabitæ, pedibus vectantur equinis,
 Ut solet a nervo dimissa venire sagitta,
 Quando suum Parthus sinuat violentius arcum.
 Qui captos pariter capientes fluminis undas
 Ad proprios longo duxerunt calle penates,
 Sed timor Alphææ gentis de nexibus ipsos
 Eripuit, rigidos qui concutiebant Iberos.
 Ergo per eventum, quoniam male contigit illis,
 Jussio fit reliquis ne progrediantur inermes.
 Dumque moram faciunt, vacuisque vagantur in agris
 Agmina, murmur erat. Lucenses denique turbæ
 Dum pelagus tolerare minus, fluctusque valerent,
 Et nimium vestent sociis famulantibus uti,
 Unaquaque die populum replere querela.
 Ugo Pisanus venerabilis archisacerdos
 Cum dextra pariter tunc ardua protulit ora,
 Qui tali populis sermone silentibus inquit:
 Sola Dei bonitas, qui cuncta gubernat habetque,
 Pisanos cives tantos animavit ad actus,
 Expertique suos nullos ad bella vocabant.
 Nullus ad ista fuit toleranda venire coactus
 Sponte petebatis nobis, gratisque dabamus
 Quæsitâ nobis non vilia munera naves.
 Et ratibus vecti socii veniendo fuistis.
 Dicite, Lucenses, si quis vos forte coegit
 Quippe nec inviti voluistis ad ista venire,
 Unde nec inultos quisquam retinere valebit.
 Pisanos solos discedere nempe vetamus,
 Non aliis prohibentur equi, non victus et arma.
 Accipiant ea quando volunt, sani que recedant,
 Securosque petant ductores, hique dabuntur
 Cum quibus Italicos poterunt pertingere fines.
 Et memoratus herus post talia dicta resedit.
 Taliter incœpit Guido supra memoratus:
 Cum Deus in cunctis præponi debeat actis,
 Nec pietas, nec amor pietatis habetur in ullo,
 Qui pro mundano tantum contendit honore.
 Certet honor mundi, certet sapientia, quænam
 In mundi rebus Domini simulavit amorem,
 Prætulit atque dedit perituros semper honores;
 Unde Dei nostras cernendo potentia mentes
 Contra quem vastum toto fuit agmine murmur,
 Hunc dignum vobis largitur temporis usum.
 Hebræis populis murmur fuit instar ad hujus,
 Quando repletas memorabant carnibus ollas,
 Et condita simul, dilectaque grataque multum.
 Fercula Niliacis quibus utebantur in oris.
 Nam cuperent sævi potius juga ferre tyranni,
 Servilique magis sub conditione manere,
 Quam prohibere gulæ vitium dapibusve carere.
 Ille vetus populus residet sub pectore vestro;

A Illius et mores, animosque vâsque tenetis.
 Vulnere de tanto qui gestit habere salutem
 Pœniteat voluisse malum propter iniquum.
 Desipuit, quicumque fuit, ceciditque retrorsum;
 Magnum nempe scelus nostro commisit in ævo.
 Quod teneamus eam quisquam fortasse queretur,
 Præter Pisanos quicumque recedere quærit
 Quando sibeat eat, sua tollere non prohibetur.
 Nulla recedenti sane violentia fiet;
 Ad patrios igitur cum venerit ille perates,
 Et medius turbæ claros narraverit actus,
 Hoc de se vero poterit sermone referre,
 Quod nunquam vidit quos tantum fugerit hostes.
 Nos mare, nos ventos, pontusque feremus aquarum,
 In Domini factis nec habebimus inferiores.

B Militiæ socios, quos Gallia tota sequetur,
 Jamque favente Deo venient multo meliores
 Una nobiscum belli superare labores.
 Tunc Gulielmus ait dominus montis Pesulani:
 Hos discedentes nunquam doleatis abire.
 Pro quocunque viro qui nunc fortasse recedit
 Quattuor ob pugnam dabimus non deteriores,
 Qui pro sex horum poterunt tolerare labores.
 Surgens Henricus post hæc Guinithone creatus
 Hortatur cives bellum firmare, priusquam
 Una cum patribus sese jurare fatetur.
 Dicta fides sequitur, jurant æqualiter omnes.
 Jam secus occasum Phœbi clarissima lampas
 Candentes vitreo tangebant in æquore flammâs.

C Nox ea consiliis est; postquam tota peracta,
 Et Phœbo radiante dies jam clara resulget,
 Ecce recedentes equitum peditumque phalanges
 Dimissis ratibus proprias certantur ad ædes.
 Italici redeunt, dimittentisque Salodon,
 Immeritis referunt convicia plurima nautis.
 Præterea factos habiles ad carbasa cantus,
 Et quoscumque solet sociis in puppe referre
 Navita sermones, deridet rustica turba.
 Interea quod hiems variaret sæpius auras,
 Illeque per paucis ratibus tutamina portus
 Præstat, et ignotæ non est fiducia genti,
 Barchinon heu potitur, classenque reducere cunctam
 Constituunt hiemare simul, meditantur ibidem.
 Festa dies aderat Domini de nomine sumpta,
 Præbebatque leves flatus levissimus auras,
 Qua Latæ puppes usæ cum remige ventis
 Urbem navigio celeri tenuere Pisanam.

Post ubi Pisanis fuerat jam copia terræ,
 Exonerare rates properant, pars maxima classis
 Sistitur in terris, trahitur quoque luce sub illa.
 Nox quascunque sequens liquidis invenit in undis,
 Intoleranda feri ponti facit ira solutas,
 Nec potuit requies prius æquoris esse procellis
 Quam sexagenas vis fregit pontica naves.
 Hinc turmæ flebant, præsul patresque dolebant,
 Et pro posse suo non fractis subveniebant
 Navibus, in sicram donec traherentur arenam.
 Non alio lpectu vidui gemuere Sabini,
 Cum sibi dilectas detraxit Romæ puellas.

Inter tristitias autem quas forte ferebat
 Alphaeus populus, improvisosque dolores,
 Non oblitus erat quidquam de rebus agendis,
 Nec potuit clarae mentis postponere sensus.
 Ligna legi jussit quæ congrua navibus essent,
 Ac tabulas quas dira maris projecerat unda.
 Ingenium docti populi mox tecta ratesque
 Nocte dieque parat, complere videlicet illas
 Omnimodis satagit, quas fregerat æquoris ira,
 Atque modis paribus turres tormenta per omnem
 Constituunt campum Baleam factura ruinam,
 Terque decem Pisas statuuntur adire biremes
 Per quas incepto reparantur robora bello,
 Nisibus ut totis classem clarosque replerent
 Militiæ numeros notæ per secula Pisæ.
 Tunc quod chara nimis fuerant alimenta Pyronæ
 Se diviserunt per plures agmina terras.
 Pars campum retinet, pars altera venit ad illos
 Quos habuisse datur supra Provincia fines;
 Mons Pesulane, tuas claras pervenit ad arces
 Gerardus validus, dominusque comesque Livanti.
 Hic quoque bellorum Gualandus splendidus actu
 Filius Ugonis Petrus, et Rolandia proles
 Barviique vigor, nec non Vivianus et abbas
 Dogmata militiæ monstrant incognita Gothis.
 Multi Nemausas, plures veniunt Arelaten,
 Inveniuntque piam, gratamque per omnia gentem,
 Pisanas acies magno quæ fovit amore.
 Illic Holebrandus populos transire volebat
 Dum scapha Rhodanum, sed equo dum forte sederet,
 Oblectavit eum puerorum cernere ludos,
 Et cum quæsitum lapidem misisset in illos
 Calcar equum tetigit, qui dans in flumina saltum
 Lucensem juvenem rapidis submersit in undis.
 Non lacrymæ fusæque preces valere cadenti.
 Mortuus hujus equus cum tractus ab amne fuisset,
 Pisani juvenes equitem traxere necatum.
 Qui socium postquam largis flevere querelis,
 Antistes clerus, populusque valens Arelatis
 Intumulare virum summo curavit honore.
 At vice qui comitis Pisana præsidet urbe
 Ugo militiæ cui præbent singula laudem,
 Agmine qui toto vitam servavit honestam
 Hastarum ludis, et cursibus usus equorum,
 Ac præponendo vincenti præmia cursus
 Pisanos equites tractabat, more Quiritis,
 Egregiumque virum Catalaunia tota frequentans,
 Sardiniaque comes celso celebrabat honore.
 Consulis Henrici bonitas, necnon reliquorum
 Jurgia, sive scelus non impunita relinquens,
 Justitiæ normam servavit in agmine toto;
 Quippe sibi gnari socii dum forte faverent,
 Omnibus æqua dabant placidi moderamina juris,
 Constituuntque viros totum vigilare per agmen,
 Qui servare queant nocturno tempore naves.
 Bisque decem servant Balearica regna carinæ,
 Paganam rabiem validis quæ viribus urgent,
 Et titubare feri faciunt fera corda tyranni,
 Si bene belligeras pensent nova sæcula Pisas

A Per mare, per terras geminas extendere vires.
 Hoc Pisæ faciunt Romam quod, utramque placet,
 Quarum signa ferus populus dum spectat Iberna,
 Ingemit, atque metu visi consumitur hostia,
 Castraque custodit Pesulani montis amator.
 Ille prius patrias remeare refutat ad aedes,
 Quam sciat an ob rem, seu frustra sumpserit arma.
 Hoc Catalanenses concussit media terras
 Tempore Pisani solitis nil strictius usi
 Sumptibus inventos gettantes undique victus,
 Argenti pretio varia quoque merce parabant,
 Unde Pyrenæos larga bonitate favebant
 Et solabantur inopes mercamine fines.
 At presul custos sinceræ religionis,
 Ne sibi commissi cælent vigilanter agebat.
 B Ergo diem nactus gratum, tempusque loquendi
 Arboreas, dixit, postquam perceperat escas
 Lethalis pomi, cum sumpsit ab hoste saporem
 Ille vetus genitor, paradisi mœnibus illum
 Jussit abire Deus, cujus sententia voti
 Hoc exosa nefas, pepulit damnando superbum.
 Omne genus vitii vitio processit ab hujus
 Scilicet invadens hoc ordine posteritatem
 Intrat in has tenebras mundanæ gentis origo.
 Primus homo natos, et quos sibi fuderat Eya
 Livor agit, fratris ferit impia dextera fratrem,
 Qui cadit, ante Deum clamat vox sanguinis ejus.
 Solivagus densas silvas, agrosque pererrat.
 Ast subit astrigeras sedes justissimus Enoch.
 Justus post illum Noe cum fecerat arcam
 Diluit omne solum nimirum pondus aquarum.
 Undæ cessarunt octavas : prodit ab arca
 Tunc solus justus ; sunt gentes multiplicatæ.
 Post patriarcharum fuit ordo, deinde prophetæ,
 Et tamen infernas nemo vitaverat aedes :
 Unde Dei pietas hominum fera funera cernens
 Ut salvaret eos emisit ab æthere Natum,
 Et vana forent ea quæ sacrata canebant
 Ora prophetarum : Cœli rex est homo factus
 Sic hominum factor sumens de Virgine carnem
 Serviles habitus hominum portavit ad usus,
 Perque suam mortem cum crimine morte necata
 Captivas animas de gurgite traxit averni.
 Hac serie Domini salvavit gratia gentes,
 D Venit et in cunctam benedictio posteritatem.
 Cujus apostolico dum præsidet agmine Petrus,
 Ob fidei sacræ confessam credulitatem
 Esse pius meruit cœlestis claviger aula.
 Ille tenet claves qui rexit in æquore naves.
 Vos in nave sua mundana per æquora portet
 Incolumes, puppisque suæ vos esse ministros
 Remigio dignos impioret Cunctipotentem
 Ut possitis eos tutos ductare per æquor
 Gurgite quos sacro sanctum baptismum pivit.
 Ergo docete viros chari pia dogmata fratres,
 Ac monitis sanctis a criminibus prohibete,
 Ut valeatis eos ad cœlica ducere regna ;
 Deficiat vobis ut nunquam cœlica merces,
 Quam Dominus solis concessit habere beatas

Exemplo Christi, cujus regit omnia virtus,
 Captivos fratres, quos barbarus opprimit hostis,
 Liberet a sævo fratrum pia cura tyranno.
 Fratribus et domino quantum debetis amoris
 Præmonuit Petrus cum præcessore Magistro.
 Pro Petro Christus, cunctisque fidelibus exstat
 In cruce confixus, pro quo Petrus in cruce tensus;
 Fratribus unde suis succurrere nemo recuset.

A Fratres quippe suos Judas : patriarcha nepotem
 Abraham dilectum de nexibus eruit hostis.
 Illi quibus est licitum feriant mucronibus hostem ;
 Hos hominum factor sævo defendat ab hoste,
 Hos levitarum vir nobilis, et bene charus.
 Quæ modo sunt scripta sunt pontificalia dicta.
 Ista satis, melius quærenti narret Ubertis

EXPLICIT LIBER SECUNDUS. INCIPIT LIBER TERTIUS.

Quem colit interea tellus Balearica regem
 Harare Declus Burabe perterritus istis
 Contususque in centum... convocat omnes
 Causas majores per quos tractare solebat :
 Consilium quorum plano sermone requirit,
 Sive Moabitibus optarent tradere terram,
 An cum Pisanis aliquid conjungere fœdus.
 Respondere viri soliti majora referre,
 Et qui noscuntur aliis procedere sensu :
 Turba sumus, famulique ; tui quodcumque videtur
 In ratione tibi constantius eximium parat
 Nos sine lite sequi confestim disce paratos.
 Respice nulla minus populum quæ bella volentem
 Sedula velle suo tua gens in pace maneret.
 Hæc nam culpa gravis dedit horrida scandala nobis.
 Undique gauderent Baleari subdita regno,
 Si cum Pisanis nos fœdus habere daretur.
 Inque Moabitibus nobis fiducia clara
 Non bona sperat, tantum convicia prosunt
 Quos tolerare gemunt Hispanæ gaudia terræ.
 Respice Dertare quid agant, quantaque Dianam
 Clade premant, nostras miseratus mente querelas
 Accipe captivos omnes perquirere servæ
 Et melius tracta, quia pax et vita per illos,
 Ac regnum pariter tibi concedetur, honorque.
 Actis non habitis nunquam sedabitur hostis,
 Christicolis, quoniam qui pro pietate laborant,
 Chæra magis essent captorum corpora fratrum,
 Quam videatur eis regnorum cœpia centum.
 His habitis verbis, regis præcordia diri
 Contremuere metu : captivos protinus omnes
 Præcipit inquiri sparsim, veteresque novosque
 Tunc de bono rate quos fors, ventus, et unda
 Vexerat invito curat tractare decenter.
 Pisanis etiam chartam pro tempore scripsit,
 In qua pontificem, patres, populumque salutat.
 Qui quamvis prorsus diversum mente retractet,
 Ditia verba tamen mittens nil supplicat hostis,
 Sese constantem sine prodicione fatetur.
 Ampuriæ comitem testem narrantibus addit,
 A Jerusalem dicens peregrino dum petit actu
 Conspiciæ famæ motus comes Ampuriensis
 Illius illesam servavi fœdere terram :
 Nullum quippe virum bello seu pace sefelli.
 Si Pisana manus mecum vult pacis habere
 Fœdera, continuo captivos reddo, measque
 Dono paratus opes; linquat mea regna, suasque
 Impensas reddam pariter, pretiumque laboris.
 At si forte suis armis contendere mavult,

Bellandoque meam putat armis vincere gentem,
 Ubi communi cum se defendat ab urbe,
 Urbs nihilum faciunt ejus in ea regna labores
 Illis intellectis chartam Pisana recepit
 Et respondetur brevibus sermonibus illis,
 B Qui tales apices et talla scripta tulerunt,
 Nil tolerare mali portantes nuntia lex est.
 Communis viris debemus moribus uti
 Non possunt jungi cum vestro fœdera rege,
 Nec fas est nobis ullam sibi reddere pacem,
 Ni prius in vestras conduxerit agmina terras.
 Rex qui cuncta videns jûdex cognoscitur æquus
 Illuc decernat jûdex pius ille patenter
 Internos cunctos hominum qui judicat actus.
 Præter eas alias fertur misisse lituras,
 Quæque suis notis mitissima verba reportent
 Privatis etiam multum promittit in illis;
 Albitione satum verbis commendat amicis,
 Atque memor maneat peracti fœderis ejus,
 Quod cum Mugeto genitor retinebat, avusque
 C Junxit, et ex multo tenuit jam tempore Petrus.
 Rex fuerat Balææ Mugetus rexque Dianæ,
 Invasit Sardos rapida præstantior ira.
 His igitur prope violente Marte subactis
 Omnia cum plena tenuit montana tyrannus,
 Hujus Alphæus populus mox concitus actis
 Conscendit celeres sulcantes æquora naves.
 Tunc non erubuit quisquam de nobilitate
 Viribus æquoreas remos urgere per undas
 Si levis exstiterat; vel tota remanserat aura,
 Optatos cursus robur commune replebat.
 Qualiter accipitres pavidas petiere columbas,
 Et sicut Libyci poscunt armenta leones,
 Tunc cum longa fames, et viscera serpit eorum,
 D Sic sic accelerant, sic poscunt bella frementes,
 Quos Pisana manus sævos ductabat in hostes.
 Sardinæ postquam poterant de littore cerni
 Eximias ratibus gestantia vela phalanges,
 Rex cum gente sua terras fugiendo reliquit,
 Heroes igitur suscepta laude triumph
 Victores redeunt, fines intrantque paternos.
 Post illum vero Mugetus concitus annum
 Perduxit Mauros in regnum Caralitanum,
 Et numero primos excedunt posteriores
 Robora Maurorum quo scilicet ædificante
 Subsidiabantur Sardorum corpora muris,
 Quique die tota latices, et sata ferebat
 Impositus muro, murum pro caute replebat.
 Multi Sardorum, quos presserat ira tyranni,

Tam sævæ mortis pœnas habuisse putantur.
 Hinc Pisanus honor vires, animosque resumens,
 Non dubitat vitreas iterum transire per undas
 Post ubi belligeri terras, camposque tenebant,
 Rex fugisse datur multis jam Marte percemptis
 Barbarus abscessit, capto cum conjugè nato.
 Erepti Sardi jugulis, tutique fuerunt,
 Indeque tota manent Pisanis subdita regna
 Sardinia: docuere scnes quæcunque retexo.
 Quæsitis Sardis non hæc tibi vera negabunt
 Hunc regis puerum captus qui dicitur esse
 Pisæ victrices regi misere Lemanno.
 Hujus avum Petri princeps generosus amabat
 Qui dedit Alphæo quæsitum munus Alanta.
 Reddidit hic patri charissima munera natum,
 Albicio quare successoresque vocantur
 Mugeti fratres successoresque suorum.
 Ergo quisquis habet regem Balearica sceptrâ,
 Ex hoc affirmat se fratrem seminis hujus.
 Albicione satus Petrus viget ejus origo
 Pisanos ornans prohibitatis imagine cives.
 Talia cur memorem, Petrus et Balearicus auctor
 Causa fuit, sed nunc ad propositum redeamus.
 Instabant Martis redeuntis tempora mensis,
 Cum fines Eburi missæ subiere carinæ.
 Mox avidi de plebe viri prædæque, cibique
 Intravere casas, nec scuta, nec arma, ferentes;
 Dumque Saraceno saliant sua corpora musto,
 Dum passas uvas, dum gaudent mandere fleus,
 Mota per arva loci veniunt equites Ebusini,
 Incautos homines per devia, rura vagantes
 Detruncant gladiis, vario quoque vulnere perdunt.
 Hunc Petrus ascensus gestans sibi credita signa
 Audaces socios in dirum concitat hostem.
 Alte rates certamen adest, pugnant Ebusini,
 Invictosque viros totis conatibus urgent,
 Et non permittunt pedibus contingere litus.
 Insula parva jacet, non longe solis ab ortu,
 Quæ brevibus scopulis Ebusinam respicit urbem;
 Ille revertentes recipit de Marte galeas.
 Sed recreante parum juvenilia membra quiete
 Indubitata viri repetunt sinuamina portus
 Inventasque rates capiuntque fugantque trahuntque,
 Captos inde viros, Ebusina plebe vidente,
 Ad sociosque ferunt manibus post terga ligatis.
 Insula stat pelago, partes ea respicit austri
 Adversum Lybicos, cui Frumentaria nomen.
 Hanc Latii petiere viri, properantia et illie
 Cœperunt victus placidæ solatia prædæ,
 Perpinguesque hœves, quibus et vesci potuissent
 Ni pia Christicolis prohiberent tempora carnes.
 Lustrantesque locum quo gens inanimata latebat,
 Abstractos caveis Ebusum duxere ligatos.
 Hic tunc Lamberto, necnon Norithone jubente
 De duodenorum numero qui præmemorantur
 Ascensus Petrus naves divisit et arma.
 Solis ab occasu, cœpit committere pugnam
 Ex his Senagenis igitur comitantibus illum
 Signifer Ascensus properans exire carinam

A Hostiles cuneos multo cum robore poscit,
 Tunc Arduinus generosus Lucuniensis
 Exhortans socios in prima fronte resistit.
 Ast Ebusitanus jaculatus signifer hastam
 Hosti terga dedit, socios fugiendo relinquens.
 Nec læsit quemquam jaculum tellure relictum,
 Lucuniensis eum saxosa per arva secutus
 Hunc cum Bavaro jugulavit protinus ense.
 Rursus et accedunt equites, aciesque pedestris
 Altera, quæ furtim post grandia saxa latebat.
 Tunc Eritho consul sociis adjutus in hostes
 Fertur, et obstantes telo, gladioque repellit.
 Parte caret portus, pars altera classis ad ipsum
 Tendit, et accensis animis invadere terras
 Incipit, et Mauros ardente vigore reposecens
 R. Præterit, hi aculis sævisque Alphæa repellunt
 Agmina, mox acies Latialis turba requirit,
 Pugnantesque premit simul atque viriliter angit.
 Sic perturbati cuncti fugiunt Ebusini,
 Quos fera bella gerens victor, Lamberte, fugasti,
 Ut fugiunt aquilas celeri levitate columbae,
 Et sicut pavidi fugiunt hastilia pisces.
 Cumque tuum validis curvares viribus arcum,
 Per Mauri pectus missam transire sagittam,
 In faciem ille cadit per rura fluente cruore.
 Ducitur in longum tendens a littore collis,
 Qua Petrus Ascensus Maurorum terga premebat.
 Passibus haud lentis capit hunc gens barbarâ collem,
 Cui plusquam deceat via longa videtur ad urbem.
 C. Sed dum Pisanos cœtus, et videra sentit,
 Saucia cristati transcurrit robora montis.
 Pisani cunei dum totis viribus instant
 Innumeros Mauros diverso funere sternunt
 Jam quoque turba sequens ad portam venerat arcis,
 Quam locus ille gravis tepido demonstrat ab austro.
 . . . loquendam, quem Lucuniensis alumnus
 Straverat adstantem nudo transverberat ense.
 Armiger hic Erithonis fortiter hostibus instans
 Occubuit moriens saxi prostratus in ictu.
 Inde Saraceni postquam cum turribus alis
 Muros conscendunt, et grandia saxa remittunt;
 Agmina tuta petunt, quæ sunt sita tecta sub urbi
 Solis ab occasu qua plebs residebat inarmis;
 Inde viros, puerosque trahunt, matresque uirisque,
 D Pannos et vestes de captis eruta tectis
 Rurículasque domi tuta statione morantes
 Et de captiva modicum, vel nil meditates
 More gregis pecudum, captos ad littora ducunt.
 Martius ex toto cursum compleverat, atque
 Aprilis fuerat media jam parte peractus,
 Cum tepidis zephyris sævum volventibus æquor,
 Carbasa convertunt nautæ quo vota ferebant,
 Quos dum præcipites vitrea vehit impetus undæ
 Ventos anhelantes Baleæ perduxit ad oras,
 Suspenduntque leves remis super æquora naves.
 Interea Baleam geminas misere galeas,
 Uberto genitus Lambertus consul in illis,
 Quæ celeres adeunt portum de nomine Picci,
 Seminaremque vident servantem littora regem

Qua veniant causa mullebrī voce rogantem.
 Ast equites peljitesque manent ad littus, et arcus
 Incassum tentis toto conamine flectunt.
 Ipse jubet cessare suos, et lædere nullum,
 Alphæosque rogat tutas exire carinas.
 Consul ad hæc : Est vera fides male credula nobis,
 Possumus unde minus nudis confidere verbis.
 Nos damus ecce fidem quam non retinemus inanem,
 Quaque data nostram si vult intrare carinam
 Rex poterit sua verba loquens, sanusque redire.
 Justius ille refert : Est regi credere victis,
 Cui si quem jubeat solo sermone venire
 Tutior ire potest, cum constantissima regum
 Singula verba fluant, dictis incredula vestris
 Cernitur esse fides, quorum tentavimus arces.
 Si tamen e rebus quidquam vos sumere nostris
 Vultis, in hoc portu tuta statione manete,
 Quæque dare vobis mox regia cura jubebit.
 Ista suum, dixit consul, vocat insula regem,
 Te, plures nostri stant sub moderamine juris,
 Et Balea melior quæ vis consistit earum,
 Vestra fides nihil est, Machamatus ebrius ipsam
 Edidit, at nostram sanctorum gloria Christus.
 Unde satis melius nostris se credere posset
 Simplicibus dictis, queis enim sanctissima mens est
 Quam juramentis valeamus credere vestris.
 Rector ad hæc Balææ : Nimis dubitare videris,
 Et trepidas vano te concutiente timore.
 Sed ne turbentur bona quæ tractanda videntur
 Et timor absistat, saltem per scripta loquamur,
 Ut notum postquam fuerit quod poscitis ipsi
 Hoc complere queam, quod gessit nostra voluntas,
 Quatenus esse boni semper valeamus amici.
 Consul, ait, socius scriptor quoque longius absit,
 Ibimus, et nostros trutinantes pectore sensus
 Ambo notis dabimus quodcumque docebit utrumque.
 Mox efferre rates, et in ordine ducere remos
 Præcepit nautis, validasque ferire procellas,
 Sicut aves quas penna levis portare per auras
 Concessa levitate solet, sic accoelantes
 Ad reliquas certant geminæ remeare carinas.
 Quas postquam pelagi solitus labor egit in unum
 Intravere tuos tutos Capraria portus,
 Inque Polentinos lux evehit altera fines
 Heroes Latiis, vallis didicere coloni,
 Qui fugiendo suos spoliaverunt victibus ædes
 Linquentes vacuum gregibus pascentibus arvom.
 Hinc Latiis juvenes invicta Minorica quamvis
 Suscepit prædam sparsi per rura gerebant,
 Nos contra veniunt equitum peditumque catervæ
 Inque fugam versos ad naves usque regyrant,
 Et mittunt lapides in eos densasque sagittas,
 Quos neque permittunt portu remanere quietos.
 Defuit esca viris Latiis pastumque dederunt
 Hæc quas rus habuit vulsæ radicitus herbæ.
 Usque Camœna nequeunt hereos ferre marini.
 Dimittunt paleas, statuuntque redire Pirenem.
 Nam suspectus erat de proditione tyrannus,
 Quare mens ad cum redeundi nulla manebat.

A Æolus interea dirum de carcere ventum
 Solvit, et immiti nomen fuit Africus illi,
 Albentes faciens has quas crispaverat undas,
 Intumuitque fretum, turbaverat aura profundum,
 Divisitque duas tempestas ipsa galcas.
 Quassata in toto steterunt agmina campo.
 Ascendit Petrus, Nuclerius exstitit isti
 Filius Alderti : fuit Ugo præditus illi,
 Qua mare manducans vulgo fuerat vocitata
 Cujus præsculptum gestabat prora draconem.
 Portibus ast alias susceperat insula puppes.
 Tempus ut admonuit, venti residente furore,
 Pertentant iterum vitreas sulcare procellas ;
 Jam transire fretum communia vota manebat.

Postquam orta dies illos ad littora duxit
 B Narrantes casus, tantique pericla laboris
 Nuntia victrices mittunt felicia Pisæ,
 Quæ cursu propero linæ duxere galcæ,
 Tripudiare quibus lætæ cœpere phalanges,
 Unam, ni fallor, tecum, Marcelline, gubernæ.
 Consocius Guido, qui presbyter est vocitatus.
 Rexerat ast aliam laudato cura baronis,
 Ad Catalanenses postquam ratis utraque ripas
 Venerat, et belli narrantur utrimque paratus,
 Venturosque cito socios dixere lituræ.
 Romana missus venit legatus ab urbe
 Boso pater sancta reverendus religione,
 Et domino papæ virtutum culmine charus
 Tunc et apostolici postquam benedictio cunctis
 Dicta fuit populis, tendunt ad sidera palmas.
 C Et Dominum cœli pleno cum pectore laudant,
 Ut dignetur eis tantum salvare magistrum
 Militiæ, per quem benedictio cœlica fertur,
 Ac conjungit eis socios sancti famulatus.
 Non aliis votis patres populusque Quiritum
 Aspexere suos civilia jura ferentes,
 Lata decem tabulis cum sunt primordia legis.
 Frigoribus lapsis redeunt ad læta caloris
 Tempora, lenè fretum placida dstringitur aura
 Et validæ classis pars Arni ducta per undas
 Advchit, properos transcurrens nimbus in auro
 Atque resistentes superans cum fluctibus auras.
 Urbs igitur Januæ celeres mirata paratus
 Livida demisso spectabat carbasa vultu.
 D Massiliæ tandem levibus comitantibus auris
 Intravere sinus, missæ post terga Lirino
 Bis quadraginta sulcantes æquora proræ.
 Jam quas præcipites Rhodam vehit impetus undas.
 Scandere festinat multo cum robore classis.
 Divitiis Arelas pollens hanc sumptibus implet
 Usque Magalonam rapidus quam protulit Eurus.
 Æoliis borcas tandem procedit ab antris,
 Et famulatur ei totus cum nubibus aer.
 Arripit unda rates, ventoque ferente secundo
 In Catalanensi consistunt littore puppes.
 Fratris frater habet positos in colla lacertos
 Amplexuque dato dans oscula juncta vicissim,
 Quid chari faciant vitæ solatia quærit.
 Gaudia non fuerant rationis tanta Sabinis

Cum præcesserunt coram genitoribus olim
 Natos Romulea gestantes gente creatos
 Vota patrum natos quanta pietate tenebant,
 Et nati quantum placidos strinxere parentes,
 Et quantum fratrum tenuerunt colla lacerti.
 Visibus Alphæi charorum lætificati
 Ducere robusto cœperunt gaudia motu.
 Cumque suo cursu Maius vel Junius essent,
 Ecce Dodo consul castris accessit et Atho,
 Quos cum tripudio cunctæ videre cohortes
 Sedis apostolicæ missas a patre salutes
 Constanti tum voce ferunt, seriemque laborum,
 Quod tardi veniant dicant ex ordine causas.
 Tum centum tenere patres papalia iussa.
 Boso pater peragens præcepit ab omnipotentis
 Invictique Dei, qui condidit omnia, parte,
 Proque pii Petri sacrosanctos famulatus,
 Et domini papæ Paschalis in Urbe secundi,
 Ut Christi famulos per quos pia signa tulerunt,
 Quos baptisma facit Domini, quoque regula fratres
 Eruat a sævis fratrum pia cura catenis.
 Talia cunctorum cœtus turmæque probantes
 Intravere rates pelagum sulcaro paratæ,
 Quas tunc quingentas numerarunt scripta carinas.
 Præsul Pisanus quem maxima cura trahebat
 Mox ad captivâs acies perducere fratres,
 Vela dedit pelago primus, transitque Saladon.
 Hinc ad Dertosæ fluvium pervenit Iberum.
 Hujus militiæ primus quia signa levavit,
 Pisanosque duces tantos animavit in actu
 Tota sequendo patrem classis comitatur euntem,
 Nongentos equites undosa per æquora portans
 Replet Ibernus aquis classem solatia, pacta
 Cum ducibus proceres firmant, firmataque jurant.
 Lapsaque jam fuerat paucorum meta dierum,
 Cum dare vela parant ventis aquilonis obortis.
 Ardua sed postquam sudantes æquora pulsant,
 Lenior ingressas pontum vehit aura carinas,
 Nocte quibus tota cursus dedit illa secundos
 Sol erat incipiens per iter conscendere cœli,
 Quando Colubrarem viderunt agmina montem
 Cum quibus est plenus nomen tribuere Colubræ.
 Accelerant, latet hic cum mox saxosa videtur
 Insula Tyrrenhis, quæ circumcingitur undis
 Spectans Hesperium lapidoso vertice litus :
 Hanc Ebusum memorant; urbi de insula nomen.
 Portus in hoc magnus Magnum vicinia dicit,
 Qui valet innumeras spatii servare carinas,
 Cernitur Hispanæ de partibus esse Dianæ.
 Hinc tenet illa caput, quo fert sua plaustra Bootes,

EXPLICIT LIBER TERTIUS. INCIPIT QUARTUS.

Nox erat incipiens, præcesserat Hesperus astra,
 Alphææ venere rates, Ebusina juvenus
 Inter conceptos stabat densissima muros.
 Buccina repletur flatu, lituique, tubæque;
 Tota sonat classis, conclamant civis et hospes,
 Sed laticia superat clamor de gente levatus.
 Spicula crebra ferunt, missos a mœnibus ignes.

A Pandit in occiduum dextrum latus insula solem,
 Atque latus reliquum surgentis solis ab axe,
 Quique nec occasum, nec prorsus spectat ad austrum
 Occiduas finem non recte gestat in oras.
 Cunctaque saxosi cingunt campestria montes,
 Germinat innumeras herbas cum fructibus arvom
 Vel satis, et dulces fluctant e fontibus haustus.
 Hordea multa gerit, vites terrasque feraces,
 Finis ad occiduas qui non bene respicit oras
 Mille quater passus Ebusina distat ab urbe,
 Eximii colles plana spectacula campi
 Intrepidas arces, et mœnia tuta dederunt.
 Unda sinum grandem, gelidam quæ spectat ad Arcton
 Quæque superstat ei duplex dedit insula portum.
 Circumquaque fluunt latices e fontibus orti
B Dulcibus, herba viret, calami juncique palustres.
 Celsior a medio porrectus in aera coltis
 Eximias altis habuit cum turribus arces
 Ardua sed triplices circumdant mœnia mari;
 Subsistunt muris foveæ de monte cavatæ;
 Lata duodenas habuerunt mœnia turres
 Arcus ab his quantum poterit portare sagittam
 Turrigeri stabant montano robore muri
 Difficiles aditus præbebant invia saxa.
 Hinc quantum forti bis missile mittitur arcu
 Cernitur exterior descriptæ circulus urbis
 Turribus et fori circumdata mœnia muro,
 Cujus fossa triplex immunia robora lingit;
 Fossa redundat aquis, quas attribnere paludes
C Urbis et in summo fuit arx a partibus austri.
 Mons foris æquoreæ pulsatus viribus undæ
 Juxta quem dederant longos sinuamina portus.
 Altera pars montis, quæ nempe recisa videtur
 Solis ob occasu, foveas descendit ad imas,
 Inde suburbanas descendens aspicit ædes;
 Sed triplicis foveæ gelida non prorsus ab Arcto
 Usque tenent pontem, pontusque tuctur et Euro
 Mœnia cum grandi posito super æquora saxo
 Erectum paries saxam secernit ab urbe,
 Incipit a portu, protensus desinit illic,
 Quos mons præruptus subjectas spectat in undas.
 Turriger hinc murus summas ascendit ad arces
 Duplex, et triplici tutus munimine fossæ.
 Bogææ flores, et flores gentis Iberæ
D Tutantur validis Ebusinam viribus urbem.
 Hujus militiæ princeps a rege secundus
 Fertur Abulmunzor, fuerat cui tradita terra.
 Vir fuit ille ferox captivus ab urbe Gerunda,
 Qui posset versus Christi baptismâ negando,
 Vernula fuit Satanæ, quo non crudelior ullus.

Phœbus ab æquorea postquam processerat unda
 Clarueratque dies populis pugnantibus aptus,
 Circumstant acies, ponuntur in ordine castra.
 Plurima vallis habet tentoria, plurima collis,
 Transcurrit campos celeris Pisanæ juvenus.
 Invaditque suos non pigris gressibus hostes.
 Saxa volant ritu pluvie de turribus altis,

Tela, sudescque terunt propiores mœnibus hostes.
 Difficiles aditus per dura pericula fossæ
 Pisanae subeunt acies, portisque sub ipsis.
 Non trepidant gladiis duros concidere muros.
 Ardescunt animi, pugnantès cominus instant;
 Ictibus assiduis clypei galeæque teruntur.
 Nec prohibere valet thorax penetrantia tela :
 Vulnus, et interitus passim, sanguisque redundant.
 Nox postquam veniens ferventia bella diremit,
 In sua Pisani redeunt tentoria fessi.
 Sed remeante die, turmisque petentibus arma,
 Machina construitur sapientum viribus acta
 Artificum, turres feriens quæ dissipat altæ.
 Tunc aries, cratesque simul sunt addita muris,
 Plana viris etiam per vallum vinea sepit,
 Qui vario nisu perstringere robora tentant.
 Obsita stat garabis protectis pontica ripa,
 Et quibus armatae properant ad bella cohortes
 Dant animi vires, media Mars sævit in unda,
 Nec tenet unda viros, medio stant agmina fluctu,
 Innumerisque patent hominum discrimina telis.
 Lis geritur gladiis, pugnae furit anxius ardor,
 Turrigeræque petunt muralia robora naves.
 Bartolot Anfossusque simul rapiuntur in undas,
 Nec vitant ictus, sed plana per æquora muros
 Duriter obstantes jaculata cuspide sternunt.
 Huc Opitho virtute potens mox floctit habenas,
 Et Maurum peditem media transfigit in unda.
 Altus Parlasii Petrus, atque Bono generosus,
 Guido satus jaciunt hastas mucronibus, inde
 Concidunt Mauros, densantur ab urbe sagittæ,
 Arcitenensque sagax per visus figit, utrumque
 Et de classe viri positum super æquora murum
 Poscunt, et celsas invadunt agmina turres.
 Transiliunt fossas alii properantius addunt
 Ad conscendendum muri super ardua scalas,
 Projiciunt lapides jaculantes tela, sudescque
 De muris Mauri, Pisanaque robora pellunt,
 Et instant acies, donec sol fervidus ipsas
 Æstibus accensas cogit sua castra subire.
 Interea turrim faciunt, solitasque per artes,
 Unaquaque die muros, et mœnia frangunt;
 Arripit Alphæos belli violenta cupido,
 Et latas intrant pugnantès undique fossas.
 Tunc demum juvenes subeuntes mœnia quinque,
 Maurorum cuneos violentis viribus urgent.
 Hi contra jaciunt lapides, qui tela fugaces
 Quatuor ex illis facti transcurrere saltu
 Non dubitant aditus, quintusque remansit in illis
 Pipini natus, socii quem deseruerunt.
 Quid faceret? vel cujus opem pugnando rogaret?
 Projiciunt lapides in eum de turribus altis.
 A scapulis murus, contra quem plurimus hostis,
 Figitur innumeris telis, variisque sagittis
 More viri pugnat quindenis natus ab annis
 In se conversos sternitque viriliter hostes.
 Cum tamen illorum nimis petit impetus ipsum.
 Corruit, et pariter fundit cum sanguine vitam.
 Innumeri subeunt membris puerilibus cæcis,

A Mauri lætantur, socii stant cæde dolentes.
 Exercetque suos dum gens Pisana labores,
 Tormentum mirum labentis solis ab axe,
 Quod longo tractu muralia robora poscat,
 Fecit Oriciades, simul et testudinis artem
 Lætus in hac aries murales sternere cursus
 Nititur, et penetrat impulsu præpete muros.
 Ast Ebusitanis non est ad prælia dispar
 Ingenium, totas dant in certamina vires,
 Cumque suas faciunt non æquis viribus artes,
 Pisanos tentant penitus confringere visus.
 Dum magni lapides, quos ardua machina portat,
 Immensam certant muris inferre ruinam,
 Protegitur murus pennis, latisque tapetis,
 Et turres habuere sui munimina vestes,
 B Fulcraque collatæ luserunt cæpius ictus
 Molis, et appositæ texerunt cætera crates.
 Sicut aves reparant nidos quos destruit aura
 Cum tremulos venti vis concutit aere ramos,
 Sic Ebusitani muros, ac mœnia cuncta
 Solliciti reparare student, præsentia quorum
 Assidue vigili tenuat sua robora cura.
 Fecerat in muro plures testudo fenestras,
 Cujus Oriciadæ formam construxerat Astus.
 Jam quoque casuram credebant agmina turrim
 Cum cessare jubent patres testudinis actus,
 Electi donec juvenes mittantur in illam
 Qui captam teneant summis cum viribus urbem.
 Sancte tuum festum Victor laudabile multum
 Forte celebrabat mundus, Pianas super astra
 C Quando levata fuit martyr, virgoque decora.
 Luce sub hac cursus medios jam Phœbus agebat,
 Æstus erat grandis. Tecum rogittasse putatur
 Coelica turba Deum. Pisanus præsul, et omnia
 Firmiter orabat saneto cum præsule clerus,
 Quatenus ipse suis pugnantibus auxilietur.
 Divinus.... tantos audisse rogatus
 Creditur, et fusas lacrymas monuisse Tonantem.
 Deviat esse Dei quisquis tales negat actus,
 Et pro posse suo non laudat Cunctipotentem.
 Extemplo medium dum carperet æthera Titan
 Mota fuit turris graviter ceciditque patenter.
 Intremuit locus, et pulvis vicina replevit.
 Inconsumpta jacent mensis convivæ : fertur
 D Prorsus introitum Latius seu Gallicus hospes,
 Ugo qui Pisis comitum vice præditus exstat,
 Et Dodo Teperti clarus per prælia natus
 Ac Cunithoniades animis decoratus, et actis,
 Et Catalanensis quidam bene promptus in armis
 A portu pariter per portas ingredientes
 Invadunt Ebusum, sternunt, feriuntque feroces
 Viribus, et perimunt lætis successibus hostes.
 Qualiter armentum tygres per mura sequuntur,
 Quando potenter eos jejunia longa coercent;
 Haud secus heroum gladii pagana fugantur
 Agmina : tunc reliquis succurrunt undique turmæ;
 Nulli parentes, sexus jugulantur, et atas.
 Hinc aditum quemdam retinebant Ismaelitæ,
 Maurus ibi pugnat atrox metuendus in armis,

Et ærus accessus cunctis prohibere putabat.
 Erigit Ildeprandus in hunc Enfraxius ensem
 Cædentem mirum mirando recidit in ictu.
 Qui per rupturas intrarunt denique muri,
 Barbara concidunt fugientum corpora ferro.
 Tunc percussa cadit gladiis Ebusina Juventus :
 Hic caput atque manus, illic sunt crura pedesque,
 Quaque pedem faceres hominum projecta jacebant
 Eruta corporibus morientum millia calcant
 B. Iligeri cunei, sed qui de cæde supersunt
 Ascendunt medios inter duo robora muros.
 Altera turba ruens fugit ad sublimia saxa
 Quæ suprafati spectantia diximus æquor.
 Inde ruunt partim, partim truncantur, et illinc
 Rupibus e summis salsas jaciuntur in undas.
 Illic malus est saltus quem Mauri tunc didicere
 Qui non fugerunt, saxosis ictibus, et non
 Continuere manus, de muris præcipitati,
 Undique confracti media jacuere platea.
 Declinat medios dum Titan in æquore cursus,
 Pugnantisque viros, et fervidus æstus agebat
 Urbs ubi prima fuit divino victa vigore.
 Altera victores veniunt ad mœnia portas,
 Et superos aditus perfringere Marte laborant.
 Multisoni resonant variis rambonibus usus ;
 Saxa volant, missæque pluunt utrinque sagittæ.
 Hortantur proceres pugnantes fortiter alas.
 Utraque turba fremit, penetrant ad sidera voces,
 Ascendunt geminas dum pugnant agmina turres,
 Et superare putant reliquam velocius urbem.
 Accurrens Ebusina cohors violentius hostem
 Impetit, et saxis, telis sudibusque repellit,
 Perque cohærentes cogit descendere scalas.
 Postquam bella viris in nullo commoda præstant,
 Mox sua castra movent, et barbara tecta subinfrant.
 Sed defunctorum ne corrumpantur odore,
 Traditur exstinctus flammis crepitantibus hostis.
 Postera lux oritur, consurgentesque catervæ
 Tendunt in reliquam studiis ardentibus urbem.
 Nocte dieque suas exercent fortiter artes.
 Lux octava redit, turres feriendo reclinat
 Machina, testudo perfringit sedula muros.
 Cum nox transierat vicinæ proxima luci,
 Auroræ patuere fores Phœbusque redibat,
 Protinus ascendunt super altas agmina turres
 Barbara turba pavet, celsasque recurrit ad arces.
 Alphæus populus defuncta cadavera calcans
 Hostiles cuneos gladio prosternit, et hasta :
 Dumque satis properant super ardua ducere ca-

[strum

Mœnia, Dominici solers quod cura paravit,
 Telorum nimbi summa mittuntur ab arce
 Sarnicolasque super volitant ingentia....
 Sed Christi pietas, divinaque gratia quantum
 In se sperantes semper sustentat, et auget,
 Humanæ nequeant ad plenum dicere linguæ.
 Nam Christi facto, qui noscitur omnia posse,
 Victoris festo, qui primam vicerat urbem,
 Hujus in octava meruit superare secundam

A Pisanus populus semper confusus in Ipso.
 Victores tandem captos retinere laborant,
 Et servare locum ; partes deducere castra
 Circumquaque jubent : parent, ast obsidionem
 Mœnibus inclusis omnes vicinias addunt.
 Nulla quies cuiquam tenebris vel luce dabatur ;
 Turres tormentis altas, murosque petebant,
 Quæque graves longe dimittit machina moles
 Mœnia celsa petens portabat ad usque fenestra
 Cautes internas sternendo sæpius ædes ;
 Vicinusque malus cui non erat agmine compar
 Sublimem tractus crebro fervebat in aulam.
 Nunc ultra turres lapides portabat, et infra
 Et de sacrilegis faciebat sæpe ruinam.
 Talibus, et reliquis populus Pisanus agebat
 B Artibus, et duros tentabat vincere casus ;
 Tum Guidorubeus simul, et Catalanicus heros
 Incassum missas non direxere sagittas.
 E contra Mauri bellantia sæpe petebant
 Agmina, non parili facientes prælia dextra.
 Sævus Abulmunzor super ardua mœnia demum
 Assistens, fractam defixo lumine turrim
 Spectabat tristis : casu sinuaverat arcum
 Villano genitus, qui mittens spicula contra
 Spectantem medio defixit gutture Maurum.
 Juravit pridem per jura Machamatis ille
 Incolumem cuiquam se nunquam reddere terram
 Tunc sibi subjecti suaserunt talia cives,
 De juramento nulla ratione teneri,
 De nuper facto fusi docuere cruores.
 C Sanus enim non est cui ligunt spicula guttur.
 Ergo tui compos citius fac deditionem,
 Et te nobiscum pariter de funere serva.
 Môtus erat princeps dictis, precibusque suorum.
 Mittitur Alphæus ducibus, qui nuntiet ista.
 Forma placet pacti Pisanis. Protinus illi,
 Nil dubitando viri sine conditione dederunt
 Omnia, se pariter, mortis terrore remoto.
 Tunc, pie Laurenti, mundus tua festa colebat.
 Te, venerande, Deum placido movisse rogatu,
 Autumat Ecclesiæ populus, creduntque fideles.
 Cum vexilla super posuerunt agmina turres,
 Ter Domino laudes totum cantaverat agmen,
 Cornicinumque dabant voces lituique tubæque,
 D Tinnitusque pios resonantia signa tulerunt.
 Conscondunt proceres summas properantius arces
 At commune jubent spolium properanter in unum
 Accumulare locum ; turres, et mœnia cuncta
 Certatim sternunt avidi turresque coæquant.
 Transierant his sex rapida vertigine menses,
 Et celer actus erat variis sudoribus annus ;
 Tempus erat quo ferre soles, Auguste, racemos,
 Cum citius solito portarunt agmina mustum,
 Declarantque partes cæptas cum litibus iras,
 Quas prædatorum tumidi movere furores.
 Vulgus ab introitu captæ regionis, et ante
 Quam populus quidquam superaret bellicus urbis,
 Collectam passim prædam de rure trahebat,
 Dumque viri fortes muris tormenta paræcut,

Ignarum vulgus studium fornacis agebat.
 O quantis studiis panes venduntur, et illud,
 Unde monetati replent marsupia nummi!
 Post hæc ex spoliis quæ comportarat in unum
 Alphæus populus, movet anxia turba susurros
 Et repetit partes, partiri capta recusat,
 Hi quibus interius lacerat Majorica mentes,
 Neve moram facerent spoliis retinentibus illos
 Partibus, in tutas prædam posuere carinas.
 Solvuntur classes, freta remis eruta spumant,
 Vela tument zephyris, liquidas rapit aura procer-

[las;

Adveniunt Balaam, Latii comitatus, et illi,
 Qui propter Balaam cœlestia signa tulerunt.
 Est sinus haud modicus Balea de partibus austri,
 Portus instar habens, ubi cornua bina videntur,
 Per bis mille decem, quæ sunt distantia passus.
 Replet utrumque latus Libyco de littore raptus
 Pontus, et Aretoas sinem descendit in oras
 Quod ponit sinem sinus, hic de parte sinistra
 Urbs antiqua fuit raris habitata colonis,
 Unde feræ gentes ab Iberis sinibus actæ,
 Navigio celeri, duce præcedente Moalsac,
 Christicolis pulsus plures posuere penates,
 Hic ubi lata stetit celsis Majorica muris,
 Insula distat ab hac brevis, ut per millia quinque,
 Quæ complexa sinu lævæ stat proxima terræ,
 Portus ad hanc latus Rhodum vicinia dicit,
 Urbis ab hac possunt sublimia mœnia cerni,
 Ob quam Pisani tantos habuere labores.
 Illa dies lætis populis octava refulsit,
 In qua felicem matrem super astra recepit
 Virgineus partus, de qua Deus est homo factus,
 Parva venientes, qua congregat insula puppes,
 Luxque sequens fuit hæc qua Christus morte resur-

[gens

In mundo genitis vitam dedit atque salutem.
 Hac de plebe viri lætices haurire volendo,
 Navibus egressi per rus gradiuntur inermes,
 Ast equites regionis erant in valle latentes.
 Qui peditum plures incautos aggredientes
 Truncarunt gladio, quosdam cepere, suisque
 Duriter astrictos secum duxere capistris.
 Hinc cum consulibus proceres tristantur, et omnes.
 Tum Pétus antistes populos hortatur ad ista :
 Tartareos aditus properavit vestra voluntas,
 Dixit, et ostendit Balearica mœnia dextra.
 Captus ibi, fateor, vester pius atque Creator,
 Dicitur in membris, quis non pugnabit ut ipsum
 Eruat, ipsa licet mortem sibi bella minentur.
 Vos tamen in bello lethum nolite timere,
 Non nisi pro bello vitæ quia poscitur auctor,
 Atque dator vitæ, cunctis qui præparat usum,
 Et qui pro nobis crucis est in stipite fixus,
 Cum captus captus nunc permanet, atque ligatus,
 Ut det opem vincitis, trahat et de nexibus ipsos.
 Qui captum Dominum, pugnamve relinquit agen-

[tem,

Iuste... damnatur, digne privatur honore.

A Et manet infamis semotus ab urbe, foroque.
 Hoc et Boso pater, præsul quoque Carralitanus,
 Comparibus verbis, lacrymisque fluentibus addunt.
 His dictis, sedet in transtris festina juvenus,
 Et placidas molitur aquas, in carbasa ventus
 Perflat, et amotis sulcatur navibus æquor.
 Non volucres tanta pennæ levitate feruntur,
 Quanta rates levitas pacata per æquora vectat.
 Miratur Baleæ populus candentia vela,
 Et defixa tenens in classem torva tyrannus
 Lumina, dat lacrymas magno cogente dolore.
 Inde metum reprimens quotquot rexisse putatur
 Permixti sexus educit ab urbe catervas,
 Ut late visus venientes terreat hostes
 Totque licet turmas sparsas per rura viderent,
 B Audaces quorum commoverat insula mentes,
 Haud tropidare valent, quos spes præclara fovet.
 Pinea silvæ fuit, qua lata patebat arena,
 A muris Baleæ, seu per sex millia distans,
 Ex qua parte suo Titan petit æthera curru,
 Cujus palus, et pontus geminum arguit unda recess-

[sum

Ortus, et occasus : nemoralia rura petenti
 Sivum dant aditum, loca Ramora commemoratur.
 Sive Forenna quidem, plures dixere Catinos.
 Hic ubi plana citæ tenuerunt æquora proræ,
 Educunt properanter equos, properantius arma
 Sumit, et ignotæ lustrat loca cernua terræ
 Bellator populus, quem justior ira movebat.
 C Qui sibi commissas aliquas habuere cohortes,
 Dispositas ipsas sectari signa jubebant.
 Post hæc regis eques rarus progressus ab urbe,
 Jam castris positum vidit de collibus agmen,
 Quem Pisanorum rapidus comitatus equestris,
 Ipsum dulcis aquæ fugat, usque secutus arenas,
 Qui torrens Luidis solet in regione vocari.
 Nox reddit, excubias faciunt vigilantia castra,
 Eximiamque satis fulgentia sidera noctem
 Reddunt, signa polus demonstrat nocte sub illa.
 Stella cadens divisa comas per mille videtur,
 Dispersum Baleæ signat divisio regnum.
 Ad Baleam, clamat populus, nos si Jus ad illam
 Crinitum properare monet, properare potenter,
 Est superare datum nobis Balearica regna;
 D Sideris in Baleam radios cecidisse videtis.
 Lux rediens fuerat, qua sancti Bartholomæi
 Festa celebrabat lati devotio mundi,
 Purpureus Titan radiis fulgebat, et aura
 Nulla fuit, quasi lac placidi maris unda jacelat,
 Admonet Alphæus ductor, rectorque Pyrenes
 Ordinibus factis aliquantum castra movere :
 Quemque sequi sua signa monet, sit promptus in-

[armis

Qui cupit alterius, dixit, conquirere fines.
 Paruit haud monitis istis avidissima belli
 Gens, et torrentis modo dicti transiit ora
 Classis, et ad campos vicinos mœnibus arbis
 Plenius egressæ fixerunt castra cohortes.

EXPLICIT LIBER QUARTUS. INCIPIT LIBER QUINTUS.

Spectabant acies avidæ certamina Martis,
 Unde suum quisquis pugnans concurrat in hostem.
 Barbaricus campus Mauris, dirisque Nigellis
 Densus erat, clypeos alii tenuere rotundos,
 Pars adoperta fuit captis Latialibus armis,
 Tunc cum Pisanas quondam piratica cepit
 Turba rates, monstratque suos gens torva virores.
 Hinc tunc procedens natus Bellonius Ugo
 Mauretisque simul, gyro rapiuntur equestri,
 Primaque Maurorum cuneos ad bella lacesunt.
 Hinc Bisoctoni Pisana gente creati
 Heroes comitis sectantes signa Levanni,
 Hostibus incurrunt mediis, densasque catervas
 Sternere non cessant, Libycorum more leonum ;
 Dant quibus introitum Baleares protinus alæ,
 Et circumfuso velociter agmine claudunt,
 Ac retinere putant quos spes satis improba fallit.
 Ipsa pericla parant animos, viresque ministrant
 His quibus internæ torquent præcordia curæ.
 Sternunt quique suum, perimuntque sagaciter ho-

[stem,

Et quacunque ruunt, campus patet amplior ipsis.
 Et veluti Rhodii sternunt perimuntque volucres,
 Quando relucenti scindentes aera penna
 Aggrediuntur aves, laniantque patentibus arvis :
 Sanguinea pariter miles Pisanus in hasta
 Viribus infractis Balææ terit acriter agmen,
 Et redit illæsus cunctis mirantibus actum.
 Post hæc in geminas Balææ milesque pedesque
 Dividitur partes : campos alii tenuere ;
 At juxta fluctus quidam venere marinos,
 Oppositumque petunt Pisanum durius agmen
 Erectisque premunt rarissima cornua signis.
 Alphææ cedunt sed lentis passibus alæ,
 Et contraposito nunquam flectuntur ab hoste.
 Ex Arelatensi numero Guilielmus ad ista
 Prælia Bernardus Mildæce Daneta creatum
 Sternit, et in strati dimissa cuspede ventre
 Aggreditur, Mauri socium de cæde reportant
 Tunc vexilla gerens Pisanæ signifer urbis
 Valandus, cuneos in campum ducit apertum.
 Hinc Ildebrandus sanctæ vexilla Mariæ
 Consul habens, dextra sævos incurrit in hostes.
 Sædis apostolicæ vexillum detulit Atho,
 Et diras petiit violento milite turmas.
 Hos dum Pisani belli fervore sequuntur,
 Inter condensos rapiuntur protinus hostes.
 Inde Pyrenææ gentis generosa potestas
 Clara sequebatur, cujus vexilla cohortes
 Pulverulenta petit galeato milite rura.
 Ilujus signa ducis Gerardi cura Lemanni
 Gestat, et ad lævam procedunt agmina portam,
 Quæ patet ad claram surgentis lampada solis,
 Ac salsæ vicina magis cognoscitur undæ.
 Hancque senex aciem sequitur comes Ampuriensis,
 Cui satis exstiterat rector Balcaris amicus,
 Et subit pugnam vallatus milite forti.

A Procedunt acies, et vi certantur utrinque.
 Eminus obstantes decertant Ismaelita
 Hi jaciunt lapides, jaculis pars appetit hostem,
 Telorum tegitur tenebrosis nubibus aer.
 Hinc diræ veniunt in equos hominesque sagittæ.
 Mars furit, et magnis resonat clamoribus æthor.
 Tunc Latææ turmæ, mortis terrore remoto,
 Incurrunt Mauris, et pugnae cominus instant.
 Experitur gladius, cessatque volatile ferrum,
 Terra cruore madens morientum substat acervis,
 Toto mixta sonant gemitus certamina campo,
 Ugo Parlasii tectis nutritus et ortus
 Aurea quæ gessit quatiens venabula dextra
 Pugnantis contra per pectora misit Alantis.
B Ille cadit properanter equo, fusoque cruore
 Tartareas flatum citius transmittit ad umbras.
 Occurrens Cytharon casu commotus amici
 Ugonis penetrat durata cuspede scutum.
 Ille quod hasta brevis contingere non valet hostem,
 Ense vicem reddit, pugnoque reliquit adempto.
 Hunc te, Perciades Dodo, Bernardusque secuti
 Ferratas feriunt minitanti cuspede portas ;
 Utque redire parant, duo qui redeuntibus olunt,
 Occumbunt pariter Bachimas Hispanus, et Ander.
 Guttur in unius Dodo postquam miserat hastam,
 Cæde cruentatum traxit cum cuspede pannum.
 Sed quod ferre potest Bernardi dextera telum
 In latus, Ander, habes : manes ad tartara raptos
 Accipiunt, stygiæque patent properantibus aula.
C Viderat Urbanæ pulsantis limina portæ
 Rex Balææ, reditum prohibere nequisse.
 Quæ tutabantur Balearica robora turmas,
 Rebar, et hos homines ait, et jam credo leones.
 Dux Catalanensis sævum Moldonea poscens :
 Primus, ait, nostris quoniam te viribus offers
 Integer haud poteris nostros evadere visus.
 Protinus urget equum, teneras nec flectat habenas,
 Thoracem clypeumque viri levamque papillam
 Telo transfodiens, per dextrum præterit armum.
 Ille supinus equo ruit, hastaque frangitur ictu,
 Aurea sed comitis cuspis datur altera dextræ
 Quæ vibrata feros posternat et Ismaelitas.
 Gerardus Porion prostravit cuspede vasta,
 Inque viri pectus vexillum misit et hastam.
D Daridis Umberti penetravit lancea costas,
 Illeprandini Danius transfoditur hasta,
 Rodolpho geniti Garsias sternitur ense,
 Rolandi sævum ruit in Dareta Recuccus.
 Et velut hasta fuit de dorso pellit equino,
 Gerardusque comes rector dominusque Levanni,
 Dum furit in Mauros miles per bella probatus
 Frascinea Lelaphum pugnantem perculit hasta,
 Atque viri scapulas ictu penetravit eodem.
 Stratus utraque ruit tanto dejectus in ictu
 Cui somipes violentus erat, violentius actus
 Pulveream campum cum corpore pressit herili.
 Sequæ regentis heri fregit labendo lacertum.

Rainerius eum Tegrino Raineria proles
 In coacervatos flat promptissimus hostes.
 Sternit et hic Lephaton Tegrinus Alance creatum,
 Cajetanus ibi Gerardus cuspidis ictu
 Cerberæas Rachium transfixum misit ad oras,
 Guiscardus Bithion lethali vulnere sternit.
 Hinc Albertinus claro Bellonime natus
 Per fauces medias ingentem fixit Anetem,
 Atroce[m] Lavim venientem Guido Butensis
 Excipit, et victum Stygialibus aggregat umbris.
 Saucius ipse tamen graviter certamine cedit.
 Ildebrandinus Julistæ filius hasta
 Fundit Ilerdense[m] generosum stirpe Gairum.
 Ingentem Gualandus agens, Gualandica proles,
 Hastam, quæ[m] validus vibrabat uterque lacertus,
 Immanem Libycum duro resupinat in agro.
 Terga Rachis penetrat Gualandi frater in ictu
 Cuspidis Albertus, misso per pectora ferro.
 Hasta virum fortem stravit Molfæna Dodonia
 Consulis, hujus equum celeri penetrante sagitta
 Gausmaro genitus fama decoratus equestri
 Ugo Dianensem telo penetravit acuto,
 Mortiferum fecit transfixo gutture vulnus
 Sischerius frater Gualandi perculit Idam.
 Hinc Mucharellus ruit Ildebrandia proles,
 Et fudit Gurion quem Corduba misit ad arma.
 Ugonis proles Albertus impulit Ermon,
 Anticum Libycum Lanfredi dextra peremit,
 Stravit Ilerdænum Mathildæ filius Ugo.
 Inde Sapibonides campo dejecit Aristen,
 Atque Sofredutius transfodit cusptide Maulam.
 Popiliensis equum velocem rusticus urgens
 Per lumbare Tanes hastam transmisit acerbam :
 Mittit in hunc jaculum magno conamine Nelops,
 Perque viri corpus lethalis lancea transit.
 Acrior hic Maurum telo transfigit eodem,
 Tresque necans alios horrendum mandat ad orcum.
 Ast ubi membra viri sunt evacuata cruore
 Felicem moriens transmittit ad æthera flatum.
 Occubuit Garathas Rubei Guidonis in hasta,
 Indignitque sui Cliton suberanus amoris.
 Cui latus abbatis transjecit lancea dextrum,
 Cervicemque viri mucrone resolvit, et agri
 Pulvere projectum pedibus submisit equorum.
 Exstincti socius ferventi concitus ira
 Te, Viviane, petit violentus ob arma Galindus,
 Et jugulare cupit pro morte libenter amici.
 Non fugis audacem venientis militis ictum,
 Præsentemque virum properantem sternis in hasta,
 Consortemque necis vitæ conjungis amico.
 Albicione satis clarus Lanfrancus ob arma
 Filius obstantem Dedum feriando peremit.
 Hinc Arabis fugientis agens cum cusptide lumbos
 Compulit, hunc læva sellæ de parte labare.
 Rarus eques, densusque pedes de parte marina
 Barbaricos cuneos pugnæ stridore coarctat,
 Pugnantemque terit summis conatibus hostem.
 Alphæi pedites, Domino præstante vigorem,
 Hic plures faciunt ensis seu cuspidis ictus.

A Ictibus attritæ, cum jam tolerare nequirent
 Prælia, barbaricæ redeunt ad tecta phalangæ,
 Et firmant duro ferratas obice valvas.
 Mœnibus inclusis discurrens undique rector
 Anxius imperitat maneat, ne cardine clauso
 In campum redeant, et prælia dura repossant,
 Ac repetant duros patriis pro legibus hostes
 Et nec deliciant, nec vinci se patiantur,
 Proponens laudis quantum victoria præstet
 Et quantum tribuat victoribus utilitatis,
 Quantaque eum damnis sædent opprobria victis :
 Quos fugit omne decus, quos deserit omnis honestas,
 Servitium, dolor, hinc tristitia quæque sequuntur.
 Et lacrymans adjurat eos per delubra regni,
 Ne metuant populos quos lex Machamatis odit,
 B Sed sic decertent devincere, quatenus ipsos
 Et sub perpetuis valeant retinere catenis :
 Qui se necne suum cupiunt disperdere regnum.
 Hæc ait, et cunctis animos viresque reducit.
 Hortantur proceres regem, prohibentque timere
 Atque mori spondent potius quam cedere bello
 Signa capit Burabæ; reseratur dextera porta,
 Prosiliunt turmæ, properant ad bella manipuli.
 Dispositis signis Burabæ jam stabat in agro;
 Durus agebat Alas dextræ vexilla cohortis,
 In lævo cornu torvo curante Corace.
 Plena dabant voces humanæ classica flatu,
 Nec tuba bella movens, nec buccina defuit ulla
 Cum sic dispositos sanctæ videre cohortes,
 C Directis igitur properant in prælia signis,
 Et dextram pariter satagunt invadere portam.
 Densus, et innumerus fuerat quam barbarus hostis
 Quæ quoque, Phœbe, tuos claros spectabat ad ortus.
 Jam Guilielmus adest, dominus montis Pesulæ : I,
 Qui rata signa dabat clara comitante caterva,
 Et velox tantis sese conflictibus offert.
 Dux Herbonensis de nomine dictus avite
 Fulgentes acies decoratas milite forti
 Præcipit ante suos properanter sistere vultus.
 Nominat ille suos, largos quoque spondet honores,
 Quos videt audaces geminato robore firmat,
 Signiferumque monet nullo trepidare timore,
 Antequæ fraternas promptum contendere turmas.
 Juxta Raymundus pugnam festinus adibat,
 D Cui sedes Arelas, cui Balcia tellus erigo.
 Hic Arelatenses promptos in prælia firmans
 Admonet ut nolint de posterioribus esse.
 Petrus ad hanc litem Grossus non segninus ibat,
 Hortaturque suos equites post cuspidis ictus
 Ne sint immemores inimicos ense ferire.
 Concurrent partes, miscentur utrinque manipuli ;
 Saxa ruunt, volitant densissima pila per auras,
 Martia signa canunt, subeunt ad sidera voces,
 Ira, furor mixtos inter se concitat hostes,
 Telorum nimbis clypei, galeæque teruntur;
 Arma sonant armis, micat ictibus horridus ensis,
 Vulneribus misso satiatur sanguine tellus,
 Labentemque tegunt exstincta cadavera campos.
 Henricum Milgdas poscunt Neriusque, sed ejus

Prædurus clypeus jaculum propellit utrumque.
 Hos validos equites Dertosæ sinitibus ortos
 Cum Sigonundiade Gui thone creatus utroque
 Transfodiens ambos de tergis sternit equinis,
 Atque ferus Perithon socius necis esset eorum
 Subsidiatorem Baleæ quem Corduba misit,
 Sed centum sociis Hispana per æquora vectum
 Hi faciendo fugam citius flexisset habenas.
 Tunc Erithone satus Danaen, Gerardus Arontam,
 Viribus insignes prostrarunt consul uterque.
 Dissecat obstantes cuneos tunc Balcius heros
 Prosternens Arabem perimitque terendo Cosellum
 Beltraminus fratrem stravit Nilgona Coracis,
 Ugo de Landa penetravit cuspide Tagum
 Et tulit ense caput, post hæc juvenilibus actus
 Viribus Umberti cadit Alcimionius Inon.
 Sed Petri fratris dejecit dextra Nicalem,
 Urget equum Sacrista potens Ramundus, et hæc
 Neliobem valido percussus fodit at ictu,
 Sonipedemque rapit pretii non vilis habendum,
 Armigroque suo geminatas tradit habenas.
 Tunc Ildeprandus consul dirum Niceronta
 Transfodiens ferro per pectus dirigit hastam
 Vexillumque trahit madefactum sanguine Mauri.
 Petama Parlasi bello quem miserat ora
 Aggreditur Balager, grandi retro pellitur ictu
 Militis Alphæi Acula percussus ab hasta
 Ad socios igitur fugiendo retorquet habenas.
 Transfigit hasta Dodon Pusii vibrata lacertis,
 Hocius ense cadit, quem gelli filius Oddo
 Viribus assumptis ictu transverberat ino.
 Insignes equites Pesulani montis ad istos
 Adveniunt ictus, Guilielmi signa sequentes.
 Dalmatius castrensis ibi Molphænida letho
 Suppositum fecit per acutæ cuspidis ictum,
 Et muti vetuli . . . Siehardus Emonem
 Petrus Amunta petens, Bernardus Amunte creatum
 Projiciunt, perimuntque simul Froecardia proles
 De villa Balci Machumata vasta Guidelni
 Lancea transierit, tum Berengarius Oran
 Veranæ miles perimit sociatque gehennæ
 In Raymunde Midan, cui præbet Eradius ortum
 Dertosane cavas foveas penetrare Vilelmi
 Cuspide, cui sedes fuerat Vinianica tellus.
 Dux Aimelricus speciosis clarus in armis
 Occupat obstantes fervente vigore catervas,
 Cui ferus Alcimio fatis properando sinistris
 Occurrit cupiens ulcisci funera nati.
 Prævenit hunc Atacis ductor, nec deviat ictus;
 Per pectus volat hasta tenax unhone forato,
 Occidit, et moriens præmordet dentibus herbam.
 Fraxinus Henrici te pectoris Atila fixit
 In medio, ferrum vitalia cuncta retraxit.
 Et Pusii frater Lambertus Agranta peremit,
 Minolon ad Esculea dictus Rainutus ora
 Horrendum nimium fixit Ricapeora Carben,
 Inque Valentinum Glegonem Poarutius hastam
 Per scapulas misit levam feriendo papillam,
 Trajectumque virum medio prostravit in agro.

A Pharion Hispanus Guinacelli sternitur letu
 Dum cadit . . . ruit inter loca fugacis
 Cujus Saltarus trajecerat illa virga,
 Quando duas pariter fixit jaculando nigellos.
 Gerardi proles Opizo cum pube suorum
 Invadens aciem, satagit prosternere Mauros.
 Gaufredus Parthum, Raynerius proterit Afrum,
 Consortesque necis fecit germanus uterque.
 Marini alnus hic Bernardus Honca letho
 Donat, transfigens cædenti cuspide costas.
 Cuspide Silleti ditus prosternitur Olphes,
 Gruirnius Alcheon, sternit Mauretus Edonem.
 Undique discurrens rector Catalanicus hostes
 Dissipat, et socios hortatu divite firmans.
 Ampuriæ fortes equites, et Dusilientes
 Subsidiando duci, dant plurima funera Mauris.
 At Petri Grossi dejecerat hasta Coracem,
 Cujus promptus eques multos patraverat actus.
 Sed jugulare virum cum jam mucrone parasset,
 Currentes Mauri socium de cæde tulerunt
 Signifer Alphæus medios violentus in hostes
 Currit, et exacuens fortes in bello sodales,
 Ut reliquas prosternit aves regina volucrum,
 Sic sic hostiles terit insistendo phalanges.
 Barbarici statim cuncti turbantur, et inde
 Conversi fugiunt, Pisani terga sequentes
 Urbanas inter propellunt agmina portas.
 Innumeri capiuntur equi, capiuntur et arma,
 Et fusi per rura lacus jacuere cruoris.
 C Altius ascendens Phœbus contraxerat umbras,
 Ad sua victrices redeunt tentoria turmæ.
 Bellica per campos Baleæ jam facta patebant,
 Exstinctosque viros fusos spectare per herbaria
 Barbaricus populus simul et Pisana volebant
 Agmina, legati veniebant atque redibant.
 Accipitres vestes privataque dona dabantur.
 His quibus Ampuriæ comes hæc tribuenda monebat
 Vendita sit pietas, tunc multum devius heros
 Regi transmittit chartas, recipitque latenter
 Hujus scripturas quæ rescribuntur ad ipsum.
 Pestifer interea dum fœdera quæreret hostis,
 Quos divinus amor non præda, nec ulla simultas.
 Sed Christi pietas ad justa vocaverat arma,
 Captivos omnes sub conditione volebant.
 D Nazacedeolus certa sine lege paratus
 Reddere non fuerat, nexuque fameque coactos
 Carceribus distentos attenuando necabant,
 Ac Pharaonæos retinens in mente furores,
 Quæ spondebat heri, cras inficiendo vetabat.
 Utque dolosa vident patres colludia regis
 Solantur populum, populus solamine gaudet.
 Dum trutinare novos nituntur pectore sensus
 Mox recolitur dies, nam præterit unus et alter
 Castraque paulatim mutata propinquius exstant
 Mœnibus, ac creber procedit ab urbe tumultus.
 Optime Dalmati, quem tu non lentus adibas.
 Nam crebro factæ pugnae non tardus adesse
 Cerneris, in tantum pugnae tibi suppetit ardor.
 Ergo die quadam paucis comitantibus hostes

Corde volente petens, sociis absistere jussis
 Cum geminis solus vadis contendere Mauris,
 Viribus ergo tuis prostratus corrui unus,
 Alterius mox dextra tibi penetrabile scutum
 Transigit, mediam penetrat quoque lancea coram.
 Hinc patet, et miles non loricator inermis
 Stratus equo pugnare paras, sed vulnere factus
 Debilis innumeros equites sine lege ruentes
 Decidit excipiens, feriens te barbarus ensis
 Decapitat, felix transmigrat ad æthera flatus.
 Talia bellipotens ut concipit aure Villelmus,
 Dat lacrymas, tristesque viri de funere questus
 Profundit, nec ad ista vacat, sed clamat ad arma,
 Ulciscique necem jugulati currit amici.
 Heroem centum sectantur ob arma micantes,
 Qui promptos gestare solent ad bella vigores
 Accelerat, campumque petit, sua mœnia Mauri
 Ista meditantis properatis gressibus intrant.
 Militis acquirat, vindex mox cum nequit esse,
 Gothica turba caput. Mutato denique Mauro
 Ante diem domini semper qua proxima fulget
 Lux rediit, qua tempus erat sine turbine clarum,
 Jamque sui cursus nonam perfecerat horam
 Phœbus, cum fortes redeunt ad prælia Mauri.
 Christicolæque putant ad castra requirere tantum
 In numero fidorum equitum peditumque potenti
 At cauti pedites currunt lætanter ad arma
 Pisani, visosque petunt non segniter hostes.
 Spicula, tela simul lapidesque venire per agros,
 Et pluvie ritu poteras spectare sagittas.
 Pugne sævit amor, Pisanis robur abundat,
 Dumque ferunt ictus, dum totis viribus instant,
 Ismaelitarum cuneos in mœnia mittunt,
 Et certant summum robur prosternere valli.
 Calcato equites subeuntes limina portæ
 Transodiunt et equos fortes durantibus hastis,
 Summaque projiciunt murorum, nec secus ipsas
 Concutiunt portas, funduntque viriliter hostes.
 Denique conspiciunt gemine fundamina fossæ,
 Mirantes muros, et defensacula circum,
 (Discrepat a visu quidquid pervenit ad aures)
 Urbis, multorum subit in præcordia terror

A Diffidunt igitur multi, tremulumque revolvunt
 Ore silente caput, tanto pro robore fortes
 Ipsi desperant urbem superare potentem.
 Tres fuerant urbes, unum quæ nomen habebant.
 Sed diversa tamen si nomina quæris earum,
 Nomine diverso poteris quamcumque notare.
 Arabathalgitid murus fabricatus ab ipsa
 Incipiens urbis corpus circumdat, et undas
 Equoris attingens, mare juxta volvitur illuc,
 Quo densat celsas urbs Elmodenia turres.
 Dividit has murus, circumdatur una duabus,
 Quas circum decies cubitorum millia cingunt.
 Hoc numero demptis ter ternis atque duobus
 In numero certo turres sunt sorte volenti
 Quatuor et decies septem centumque notandæ,
 Hæ tres una queunt urbs famosissima dici.
 B Est commune tribus positum Majorica nomen,
 Inter quas etiam torrens placidissimus ivit,
 Et per quinque queunt torrentis viscera pontes
 Transiri, liquidæ cum plus fluit impetus undæ,
 Ezechinque vocant, qui plenius affluit amnem
 Dicitur Enelamur præducta canalibus unda.
 Quæ potanda viris dulces dabit omnibus haustus
 Indigenis populis, et ob auctas fortiter artes
 Mœnia tuta forent, si contemnenda malorum
 Tam sceleratorum Deus agmina vellet amare.
 In populi numero non debet fidere quisquam,
 Qui Dominum contra sublimes erigit arces.
 Hincque Boabitas rector Balearis ad arma,
 C Et Getulos Arabes, Parthos, Libyosque, Medosque,
 Nec non Hispanos multo conduxerat auro,
 Et dedit immensum, non intentata relinquen
 Per quæ tota dari patriæ solatia possent.
 Ergo pugnantum tractare viriliter arma,
 Qui poterant, sibi sexaginta millia, vel plus
 Est; equites perhibentur ei ter mille fuisse.
 Et centena dabat prægrandes machina moles
 Mille quater ductus numerus fuit arcitenentum,
 Figere qui poterant missis loca certa sagittis.
 Fundibulatorum præ multitudinem certus
 Non fuerat numerus, sic nec lapides jacientum.

EXPLICIT LIBER QUINTUS. INCIPIT LIBER SEXTUS.

Noscunt tanta patres cito robora non superari;
 Hortantur socios, et contra robora robur
 Accelerare parant, naves prius esse trahendas
 Constituunt, et perficiunt hæc jussa libenter
 Agmina cuncta: solum tractæ tenere carinæ.
 Inde duces Latii vicinibus addere castra
 Festinando jubent, jussis paretur eorum.
 Præsulis hospitium Petri de parte marina,
 Non humilis, non alta nimis domus affluit, unde
 Sæpius inceptum bellum spectare valebat.
 Signoretus eam stridentibus inde Pyrenis
 Ingressus tenuit prompta bonitate sacerdos,
 Hinc, Vicedonne, tuos armis, Gratiane potentes
 Hinc quicumque manu pedibusve paratior esset;
 Et crebros ictus tecum aspiciebat Oberto

D Juxta pontificis tectum tentoria patrum,
 Ut citius veniant ad eum, cum sæpe vocentur.
 Nobilitatis honor non longe densus habebat
 Hospitium; fortes steterunt a fronte catevæ
 Pisani populi, qui vitam duxit in armis
 Totam, perpetuos solitus tolerare labores.
 Huic non aliorum erat, non formidabilis æstus;
 Illic non grandis ferox, non nix imberque mo-
 [vebat
 Hostes, et muros violentius aggredientem.
 Hæc erat ingenii spectanda juvenus et armis,
 Ingluviem ventris nimiamque perosa quietem,
 Noverat et brevibus submittere lumina somnis.
 Ast equitum robusta manus non sparsa per agmen,
 Sed juxta lævam fixit tentoria portam.

Talis ab æquorea facie porrectus utramque
 Observat portam populus Catalanicus heros.
 Illius in medio murus tutissimus exstat,
 Namque vigor Latius dextra lævaque sedebat,
 Hospitiumque ducis retro vallabat, et ante
 Stat post Pisanos Cardumæ rector, et illinc
 Phorima post illum quæ misit Gothica tellus
 Agmina, quæ prædas potius quam bella gerebant.
 Ante duces reliquos sibi fecit castra Guidelmus,
 Et dextra vicina magis quam cætera portæ,
 Juxta quem pariter sua cœpit Balcius heros;
 Atque Herbonensis domini post ista steterunt
 Fulgentes acies, quas juncta Rusilienses
 Ampuriæ rector post omnes castra tenebat,
 Et vallatus erat sola de gente suorum.
 Hi silvas et rura petunt, armenta que multa
 Direptosque greges, et quidquid germinat arvom,
 Ad socias acies, converso tramite ducunt.
 Lignea tecta trahunt, paleas ubi comperiuntur,
 Arboreasque simul vulsas cum stipite frondes
 Gothorum pedites, vel quos Provincia misit,
 Mercibus ablatis discurrunt agmine toto,
 Et venale facit quidquid dabat insula vulgo.
 Pisani summis arcent conatibus hostes,
 Hique colendorum patrum præcepta secut
 Ædificant geminas superantes omnia turres,
 Mœnia de lignis, vulgo castella vocantur.
 Altum surgit opus, sublimia culmina quarum
 Aerias subeunt summis cum nubibus auras,
 Offenduntque satis ducentes frigora ventos,
 Astutusque magis nil fecit Dædalus arte.
 Vimineæ crates ductæ de rure propinquo,
 Multaque terga hœum lateralialia quæque tegebant.
 Suppositis igitur postquam residere paratis,
 Impulsi graviter celeri molimine currunt.
 Ut nubes quas forte notus violentior auctas
 Imbribus ad cœlum pluvioso turbine venit,
 Quarum rura pedes cœcos agitare cacumen,
 Sæpius aspiciens, qua currere quippe videntur.
 Adstantes igitur multi mirantur euntes,
 Qui similes nunquam potuerunt viribus arces
 Subdere, mox gemina subeunt testudine muros;
 Et dum Martis erat creber, variusque tumultus,
 Sæpe Moabitæ violenti mœnibus urbis
 Egrediebantur: trahit impetus egredientes,
 Casus et hos potius quam bellicus instruit ordo.
 Utque Robertus eos audaci strenuitate
 Motus, vidit, ait: Pro se certantibus auctor
 Est Deus, et robur pro se pugnantibus auget.
 Dixerat, et plures solus properavit in hostes,
 Et partitur eos, simul et fugicatis instans
 Inter murales aditum pugnando reclusit.
 Corruit hujus equus sovea, proh casus iniquus!
 Protinus e sella se compulsi ire regentem,
 Illic clypeo, jaculoque prius, mucrone deinceps
 Pugnât, et Hectore decertans robore consul,
 Sustinet innumeros damnosis jaclibus ictus
 In se collatos, nudo quoque fortiter ense
 Dimicat, et solus multorum robora sentit:

A Dumque pluunt lapides, et tela cadunt super illum,
 En lævam super cita figitur hasta papillam.
 Neu clypeus, non obstiterat lorica ruentem
 Incarnare virum facilem dimiserat hastam,
 Accelerant raptumque ferunt de Marte propinqui.
 Jam castella super defossi robora valli,
 Implebant latas gemina testudine fossas,
 Erigit antennam Balearis in arbore cura,
 Castellis etiam quæ cernitur esse duobus,
 Altior in summo cujus bellator habebat,
 Excelsum tutumque locum velamina parvis,
 Plurima, sublimen septenaque terga tenebant.
 Qualiter excelsæ spatiosa per æquora navos,
 Sæpius ire solent pyratice bella timentes,
 Loricam tutam retinet, clypeumque rotundum,
 B Et protectus erat cristata casside vertex,
 Per triplices funes antennæ callidus usus,
 Vesanum navium vacuas porrexit in auras,
 In qua subjectas turres projicere cautes,
 Et lapidare viros, et mittere tela valebat.
 Ardet in antennam pugnantum fortiter astus,
 Atque duos funes cum falce recidit acuta,
 Tertius antennam retinebat in aere funis,
 Pertimuit Maurus ne falx si cæderet illum,
 Invitus rueret, vel protraheretur ab unco.
 Ergo velut moles de summis eruta saxis,
 Per funem labens, dedit intra mœniâ saltum.
 Grandia labentis senserunt pondera palmæ.
 Christicolæ gaudent, alacres dant agmina plausus
 Admirata virum per inanes currere ventos.
 C Nutabant turres Baleæ, murique cadebant,
 Quos fodiebat ovans toto molimine fossor,
 Cui per quemque diem fulvum numisma dabatur.
 Hos aries duplex de testudinibus actus
 Et de castellis ictu graviore petebant.
 E quibus artifices mittunt super ardua pontes
 Mœnia, cumque volunt, turres invadere possunt.
 Per quadragenos passus, et apertus, et amplius
 Introitus fuerat, centum fecere cohortes,
 Cardinibus Boso de primis taliter unus
 Inquit, et hæc monuit, monitus, et verba notantur:
 Qui fines patrios, qui deseruere parentes,
 Uxores, natos, et quidquid dulces videtur
 Sensibus humanis, vos pro pietate fuistis.
 D Si pietatis amor vos cum mercede vocavit
 Cur pietatis honor non contra viscera fortes
 Impietatis habet? Baleæ spectate Leonem
 Qui male tractat oves, et Christi dissipat agnos.
 Spectat ab excelsis muris molimina nostra;
 In cassum factas turres quoque credit, et arces
 Et nos, et pariter subsannat Cunctipotentem
 Agminis auctorem qui sese prætulit hujus.
 Ut vos informet, vos Ægyptum spoliare.
 En Pharaonæis fratres servire catenis
 Cernitis, ultrices fragant hæc impia dextræ
 Tartara, de pœnis fratresque trahantur corum,
 Sitque beatus homo, qui pro conflictibus istis
 Occumbet, penas nequeat sentire gehennæ.
 Non aliquis dæmon de crimine sive reatu

Audeat ante Deum sibi coniectum generare.
 Gaudia dentur ei quæ fini subdita non sunt,
 Quæ servare solet, vel quæ præbere beatis
 Splendor sanctorum, pia lux, et gloria Jesus.
 Non dubitent hi quos fuerit regina polorum
 Cum nato comitata suo pugnare Deus, nam
 Qui pia causa fuit, pro qua vos arma tulistis,
 Adjutor flet vobis, terrebit et hostes,
 Et conculcabit divina potentia vestros.
 Hæc ad certamen vos spes invitet euntes,
 Signifer et Michael vobis præcedat, agetque
 Cum sociis hæc bella suis, Baptista Joannes,
 Et patriarcharum chorus arduus atque prophetæ.
 Ne trepidate, duces vobis in prælia fient
 Ecclesiæ Petrus cum Paulo tuta columna,
 Nec non Mathæus, Lucas, Marcusque, Joannes
 Et reliqui vestræ facient solatia pugnæ.
 Auxiliumque dabit vobis certe protomartyr
 Cum sociis Stephanus, Silvester cum Nicolao,
 Virgineusque chorus vobis succurret, opemque
 Agmina sancta dabunt, hanc spem retinete fidelem.
 Dixerat, et lacrymæ fluxere per ora loquentis
 Ex oculis. Descent quia cernunt agmina fientem,
 Quæ votis pariter promittunt prælia totis.
 Denique castra petunt, cum jam subit æquora Titan.
 Nox abit, auroræ Phœbus de parte resurgit.
 Bellica signa sonant, toto properantque vigore
 Urbis ad introitum Pisanum robur, et omnes
 Gothorum populi, vel quos Provincia misit.
 Intus Agareni perstant, valloque supersunt.
 Densa ruinosas jacet undique machina moles.
 Pisanæ bellant acies, adituque resistunt.
 Urbanas inter summis cum viribus ædes
 Hostiles pellunt pugnantes fortiter alas.
 Post pedites equites veniunt, sed durius instant.
 Difficilis congressus equis, reditus nimis asper
 Cum remeare volunt; miles Balearis ubique
 Cogit ad arma suos, vires adhibet, reficitque
 Alphæi litem telis gladiisque gerentes.
 Obstantes cohibent collatis viribus hostes.
 Telorum super hos nimbi, lapidesque ruentes
 Adveniunt, vallique terunt in margine ductos.
 Vertere terga parant, retro flectuntur habenæ,
 Quos Balææ faciunt nimium properare vigores.
 Sed Pisana cohors per plurima vulnera lapsa
 In sua castra redit, muri munimina linquens.
 Turres quam citius Baleares inde phalanges
 Lætanter plaudendo petunt, et tympana lætis
 Ictibus incipiunt ob gaudia summa ferire,
 In quibus, et furie poterant Bacchusque notari.
 Tollunt astra diem; non præterit ira, dolorque
 Ut redit altera lux, certatim mœnia poscunt
 Pisani cunei, quibus hæc sunt jurgia curæ
 Amplaque dupliciter via fit, tentatur, et intus
 Cunctorum parat ire vigor, cum Phœbus agebat
 In sublime suam progressus ab æquore lucem
 Per factos aditus patulam pedes intrat in urbem,
 Inque resistentem turbam non leniter actus

PATROL. CLXIII.

A Barbaricis cuneis terrorem mortis agebat.
 Ast equiti nimis arctus erat pro margine trames.
 Invitant pedites equites intrare, reductis
 Qui convertuntur contra tentoria frenis,
 Quos vulnus trepidare facit, seu funus equorum.
 Tunc equitum cernens intrinseca turba pavorem
 A fractis muris collapso robore cessat
 Ista Moabitæ cernunt, animisque resumptis
 Per cunctas veniunt equites peditesque plateas.
 Dat tergum Pisana manus, quæ mœnia dudum
 Invasisse datur, clypeisque extemplo relictis
 Diffugiunt plures; remanet Raynerus ibidem
 Qui male commentum cognomento vocitatur.
 Quem socii postquam fugientes deseruere,
 Inter Agarenos nudo mucrone cucurrit.
B At quoties fecere locum, fugiisse valeret,
 Si fuga tuta foret; gladio stetit ille minaci,
 Et quemcunque super violentia concidit hujus
 Cerbereos rictus, et tartara nigra petivit,
 Vel sine lethali dum vixerit ille dolore
 Non erit; hinc solum jussu petiere Coracis,
 Et circumseptum jaculis fixere cohortes.
 Occubuit, postquam sibi vulnera mille fuerunt;
 Exanimique viro post vulnera tanta iacenti
 Ablatum caput est: petit pia sidera fletus.
 Ira patres populumque tenet, sociosque preemptos,
 Ægrotosque simul multa pietate requirunt.
 Agmina nam postquam latices, non vina bibebant,
 Conciderant morbis, mutatio nempe ciborum
 Laxatos ventres in multa pericula traxit.
C Inde manus non parva malis oppressa cadebat.
 Innumeris igitur multi cecidere potentum,
 Qui titulis claris caput in sublime gerebant,
 Et plures, quibus æqua stetit cum funero fama.
 Jamque viam tumuli pariter cum rure tegebant
 Nobiliumque simul positas in littore capsas
 In reliquisque locis aliquis spectare valebat.
 Inter tot lacrymas natorum sive parentum,
 Tot licet ac tantos ferat incluta turba dolores,
 Non tamen a pugna cessat, reliquoque labore.
 Decernunt pugnare patres, iterumque resumptis
 Viribus audaces animant in bella catervas.
 Dumque diem Domini celebrarent sæcula cuncta,
 Bertraminus Mauros petiit per prælia clarus,
D Cujus opes Arelate nitent, et origo parentum
 Nobilibus titulis viget illic clara suorum.
 Hic accinctus erat gladio; fundæque magister
 Hostiles acies lapides jaciendo petivit.
 Atque quod egregios fecisset sæpius actus
 Utpote qui sese cunctis conflictibus ultro
 Obtulerat, cuneos nihilum, modicumve timebat
 Adversos hostis, qui muris stabat in altis.
 Sæpe velut volucer, quem grandinis appetit ictus,
 Post frondem foliumve caput velociter abdens
 Projectos lapides vitabat tegmine quoquo.
 Hinc Balearis in hunc tectus septempllice tergo
 Intrepidum juvenum quidem properantius ibat.
 Hic igitur clypeum peditis post se venientis
 Accipiens, hostemque sequens in mœnia sævos

Provocat ad bellum Mauros de margine valli.
 Tunc Parthus, cui prompta satis meus, promptior
 [arcus
 Atque sagitta fuit, postquam contenderat arcum,
 Transfodit fauces; penetravit missile guttur.
 Audacem mors atra virum de nobilitate
 Tollit, quem socii desinent, cœlique coronant.
 Rore carebat humus Phœbi præstante calore
 Jam matutinis algoribus attenuatis,
 Cum turmæ dapibus sumptis Bacchique liquore
 In Baleæ muros promptis non segniter ibant
 Gressibus, atque tubæ plusquam vicina replerant
 Cantibus, inque suis acies equitum peditumque
 Ordinibus steterant, hastis vexilla micabant.
 Signiferi ducunt acies, at clamor euntes
 Concitat, et patulos invadunt agmina muros.
 Concurrunt hostes contra molimine toto,
 Alphæosque petunt, et quam robustius instant,
 Saxa ruunt, et tela pluunt, et spicula, ritu
 Grandinis instantes populos utrinque petitos
 Concutiunt prorsus sternuntque, teruntque, pre-
 [muntque
 Vimineas crates, moles iacere videntur.
 Vulneribusque ruunt alii, moriuntur utrinque
 Multi, conspiciunt sanguis perfusus ubique.
 Jam remeare parant fessa per bella catervæ,
 Difficilemque nimis nequeunt plus ferre laborem.
 Signifer Alphæus prompto per bella vigore
 Discurrit relicitque suas hortando cohortes
 Adveniens super hunc magno cum turbine saxum
 Vexillum lanians, hastam lævumque lacertum
 Comminuit; de mortis eum rapere periculis
 Quam celeres socii: cura subiere medentum
 Nempe Boni proles Petrus Gerardus, et Ugo
 Ipsum Pæoniis curarunt protinus herbis.
 Casibus hic variis discrimina Martis aguntur.
 Occumbunt plures, redeunt sine vulnere nulli.
 Qualis ab Idæis populus remeabat Achivus
 Mœnibus, et quales fuerant per prælia Troes,
 Dum bonus incolumes Hector Priamusque manc-
 [bant.
 Protinus a pugna redeunt, sed barbara turba
 Funeribus variis plures habuisse querelas
 Creditur, et multo plures habuisse dolores.
 Cura patres Latios non parva, dolorque, preme-
 [bant,
 Quod bene pugnatum sibi nullos attulit usus
 Nam perfecta suis nec erat victoria dextris.
 Hostis bella magis quam curam pacis agebat;
 Et comes Ampuriæ, nec non Catalanicus heros
 Ad patrios remeare iares properando petebant.
 Causa recedendi quænam, vel qualiter esset,
 Nuntia charta fuit Baleam transmissa Diana.
 Illa Moabitam molitum prælia regem,
 Et vastata satis narraverat optima terra,
 Omnibus inque locis Mauros referebat et ignem
 Rura, domos, segetes, fructus pariter populatos.
 Post multum damni quod gens vesana peregit,
 Et Tramaricam captam dixere lituræ.

A Fidis erat comiti, qui chartam duxerat istam.
 Et tantum hæc fuerat alter quam fama tulisset,
 Nempe Pyrenæam pervenerat hostis ad urbem,
 Et sita Judæo fixit tentoria colle.
 Urgelli comitem, comitem quoque Sardiniaque
 Dicunt et reliquos regionis ab usque Giunda
 Electos equites quibus adsunt prælia luctus
 Agmine collecto crudeles Ismaelitas
 Mirando pepulisse modo, Domino faciente,
 Innumeras acies pauci pugnando fugarunt,
 Inque fugam versis, multi cadere, venirent
 Ad supra dicti donec deserta Salodi.
 Captos constat equos plures, prædamque potentem
 Eripuisse ferunt equites, peditesque Pyrenes,
 Nec Tramaricam captam, ceu dixerat ille,
 B Damna quidem fuerant, sed commoda plura fuerunt
 Hanc comitis causam qua posceret ille recessus
 Diximus: ad reliquos nos ordo convocat actus
 At comitem patres miti monuere re'atu,
 Ut desistat ab his: communia pacta per ipsum
 Intemerata, rogant et iuramenta manere.
 Ille licet causam quam Patres dicere veram
 Noverat, a lucro sese non subtrahit, et mox
 Pacta reformantur, terræ jactura Pyrenæ
 Ut reparata foret, dictis statuere supremis.
 Condere tecta patres gravidis hiemalibus apta
 Temporibus, retroque jubent castella trahenda
 Incrementa parant belli, nova postulat hostis
 Fœdera, fœderibus non audet credere multum,
 Qui sibi tam sævos vi subdere nititur hostes.
 C Incustoditis etiam custodia non est
 Committenda viris; juvenum laudabilis ætas,
 Sed non omnis adest laudandus ob omnia sensus
 Florentum juvenum, quos vinum, fercula, somnus
 Fallere sæpe solent, nec possunt affore quæque
 Tua (sic) juventuti, nimium quæ diligit ista.
 Ergo soporifero satiati corpora vino
 Pisani juvenes, testudine nocte quiescunt
 Hi quibus hostis erat, somnus depulso ab ipsis
 Noctibus innumeris. Baleares edocet ergo,
 Ut Pisana petant nocturno tempore castra,
 Et properate precor, sunt in testudine, dixit
 Quos retinere queo, teneo vinoque, quiete.
 Talia dicentem Balearis turba secuta
 D Nocte silente fuit, cujus custodia prima
 Transierat, veniunt milleni castra petentes
 Armati piceasque ferunt cum sulfure flammis
 Permistas. Aliquis piceum præsensit odorem,
 Admonet ut vigilent, sed jam vigilare nequibant,
 Quos somnus facilis titubanti texerat ala.
 Auscultant, quid agant hi de testudine sternunt
 Immittuntque focum, nihil est nisi somnus in illis,
 Per tabulas flammis diffusis tecta crenantur.
 Persentit strepitus somno decepta juvenus,
 Accrepitante cito solvuntur somnia flamma.
 Protinus arma viri capiunt, clamare poterant
 Incipiunt, una clamorem fecit et hostis,
 Vocibus et summis totum circumtonat agmen
 Undique concepti moverunt castra tumultus

In Balea muros populus circumfluus ibat.
 Postquam cuncta rogos consumpsit, robora flammæ
 Perdiderant, Mauri vocitant sua numina, sanctos,
 Reginamque poli blasphemant crebro Mariam.
 Ut tenebris lapsis produxit ab æquore Phœbus
 Luciferos radios, populi fervente querela,
 Colloquii patres promptissima signa dederunt.
 Omnibus ad cœtum venit de partibus agmen.
 Incipit Azo queri, sed concio tota querentem
 Attendit brevibus narrantem singula dictis,
 Ignavos quosdam, seu despectos vocitantem,
 Et defraudantes sacramentum pietatis.
 Hæc reliqui Patres una, populus, comitesque,
 Vocibus hæc crebris, non bisve semelve petebant.
 Continuo castella trahunt retro hina, simulque
 Altera hina parant velociter ædificare.
 Et mox ligna, rates scripserunt cuncta daturus.
 Necmora, ligna, boves, et mulus, equusque tulerunt
 Mulus, equus, vel homo, de regnis attulit hostis
 Innumerum vimen, vites, malosque, nucesque
 Et glaucæ salices, si quæ poteratis in ullo
 Rure recognosci, vos horum vincla fuistis.
 Quatuor aereas castella videre per auras
 Surgere Pisana dudum poteramus ab arce,
 Massilia quondam Romæ violenta potestas,
 Cui mare, cui tellus, et plurimâ regna petebant,
 Ut superaret eam. Sane non celsius ullum
 Ædificavit opus rector Balearis, ab ipsis
 Nocte dieque suos nescit convertere visus
 Turribus, et similes operi fecere Latini
 Artifices totidem subita velociter arte.
 Ac duplex aries quos crebro straverat ictu
 Ædificare parant celeri molimine muros.
 Inde Tianensem signatam mittit ad urbem
 Rex Balæ chartam, pontum brevis incipit arx
 Scindere, terra brevi spatio, littusque petita,
 Subsidium, sociis simul alta Diana fuerunt.
 Cœperat et populus tales audire lituras :
 Nazaredolus Balearis rector et auctor
 Regni mille suo felicia dona Buthali,
 Atque Dianensi populo non parva salutis
 Gaudia. Velle meo vos quondam promeruissem,
 Ut quorum tuto solatia vestra rogarem
 Sed tamen illa modo vobis solatia posce,
 Quæ nulla regi cognosco jure neganda.
 Adversatur eum cunctos communiter hostes (sic),
 Qui Machamaticum celebrandum numen adorant.
 Has leges, moresque vetant retinere paternos;
 Observare monent stat contra dogmata quidquid
 Et vitanda docent nostri præcepta Rafulla,
 Captivosque petunt quos latus pontus ab usque
 Oceano servire meæ Baleæque paravit
 Cuncta petunt etiam rerum discrimine nullo
 Captivis habitis, etenim sine conditione
 Poscunt, ut, regni nulla mihi parte relicta,
 Vita contentus, regiones solus et urbes,
 Quas placet, ingrediari, vernis sociisque relictis.
 Vos modo per nostras dantem Machamata leges,

A Perque meum vos oro bonum, dandumque datum
 [quo
 Christicolis Balæ populandum credite nunquam
 Conspicuum regimen, quod vestro pollet honori,
 Nam vestras replent ejus bona plurima terras.
 At si non vultis nostras audire querelas,
 Nec vestræ mentes sola pietate moventur,
 En trado vobis, Baleæ descendite regnum.
 Ne subeant hostes vestræ præcordia terræ.
 Straverunt Ebusum, Balea spectante quid instet,
 Per menses binos jam cuncta pericula passa
 Belligeros stravere viros ad prælia fortes.
 Qui superare queant rari mihi nempe supersunt.
 Vires atque viros cupio per bella potentes.
 En renuo muros, quos stravist plurimus hostis.
 B Pugnacis Balæ turres reparantur, et arces,
 confractas reparat turres sævissimus hostis,
 Nisibus et summis alias adjungere certat,
 Admoneant regem, cujus vos nempe sub ala
 Tutos non dubito pacis gaudere quiete,
 Quas invitus ago per me deferte querelas,
 Suscipiat Balæ non temnendos famulatus,
 Atque tributa precor, per eum retinere coronam.
 Et regimen cupio nostrum Machamata testem,
 Et data jura voco, quæ nos retinemus ab illo,
 Vel juramentis, quæ certius addere possum,
 Legatis faciam venientibus omnia vestris,
 Vos modo detis opem Balæ vestræ regioni,
 Ut qui cogit eam citius salvetur ab hoste.
 C Cognita sunt postquam, quæ narrat epistola regis,
 Per legatos regi mittuntur scripta Buthalis :
 Rectori Balæ, populisque tuentibus ipsam,
 Sub duce tuta suo generosa Diana salutem.
 Qui Latii vestras invaserunt regiones,
 Nos gravat, et certe communia damna putamus,
 Si Baleare bonum nostro tollatur honori.
 Quod vos forte volunt dimittere jura paterna,
 Invitis nobis nunquam scimus faciendum.
 Christicolæ semper sunt contra dogmata nostra
 Nos propriæ legi si possent subdere vellent,
 Et servire suis optarent cuncta tributis
 Gentiles populos sibi subdere quippe laborant,
 Nos, et vosque simul parili discrimine servos,
 Quorum quis dubitet, si vos violentia vincat,
 D Nos habeamus opes, nos defendamus honores,
 Et regimen Balæ, qui misimus omnia Maroch
 Scripta ferenda probo domino nostro Moabitæ,
 Quæ transmisistis, qui motus quippe suorum
 Dilectis precibus comitatum mittet equestrem,
 Quam citius nobis classemque virosque paramus,
 Ut sistamus eos tutos in littore vestro.
 Signaque cum venient factos spectabitis ignes
 Montibus in vestris, vestros attendite montes.
 Cymba redit Baleam, verum putat esse tyrannus,
 Quidquid charta refert, et multum tergora in illis,
 Promissis hominum, quæ mortua tempora narrat.
 Cymbala pulsantur, et tympana, quæque per urbem,
 Nec tuba, nec lituus devotis cessat ab istis,
 Lætitiæ etenim Balæ sunt talia ludus.

Comperit interea cur gaudia duceret ista
 Barbaricus populus, magnus Catalanicus heros,
 Et vocat in cœtum proceres, cunctasque cohortes,
 Ac verbis terret si terreri potuissent,
 Quando Moabitas ex summo robore dicit,
 In patuloque docet fugientes ducere bellum,
 Nec fore pascendos nisi conducantur in arcum,
 Moreoue Parthorum fugiundo ferire sequentem,
 Cum solo solum gladio contendere dixit,
 Atque graves faciunt ictus, si suppetit ensis,
 Qui non novit eos, poterit satis ergo timere,
 At nos qui variis bellis cognovimus illoc,
 Si venient, auctore Deo, tute repetemus.
 Sic comes. Ast Ebatum currentes mittere naves
 Viginti patres communiter accelerabant,
 Ac sex ex illis quæ præcessere per altum,
 Transivere fretum cursu propero venientes
 Quo superest pelago de duris insula sanis,
 Præbuerat portus urbs desolata Buthali,
 Qui tenet auditu latias venisse carinas,
 Et cepisse duas ratium, quas duxerat ipse.
 Pectore sed dubio tandem meliora revolvens,
 Cogitat Alphæos, quam tutos ire, nec unquam
 Adventum sentire suum, sparsosque per avum,
 Tendere pro præda, tutave manere quiete.
 Vera revolventem, nec inanis opinio fallit,
 Ergo decem ratibus reliquis consistere jussis,
 Hic ubi portus erat tutus vicinior urbi,
 Remige quam celeri falsos invadere fluctus
 Præcipit, ac portus, aditusque requirit, et ambit,
 Anticipatque sinus Latios ubi noverat esse,
 A somno surgunt isti pugnare parantes,
 Marinius habens triginta scilicet ex his,
 Quos secum duxit, festinius ire parabat,
 Et pugnaturum fugiturum seque putabat,
 Cumque decem ratibus robur juvenile per undas
 Pugnam committit, sed vulnere Mariniānu
 Afflicitur, dare vela parant, fugisse valeret,
 Impedit hunc velum, quod tunc abeundo tetendit.
 At Mauri super hunc properos fecere tumultus,
 Et cepere virum pariter sociosque ratemque,
 Debilitando prius variis vulneribus omnes,
 Tresque rates alias paucorum nomine tutas
 Devictas tandem secum duxere per undas.
 Plures qui fuerant loca per longinqua remotæ,
 Ad castrum veniunt, quod rex Norguenius olim!
 Tradiderat flammis, cum centum Hispana carinis
 Æquora sulcabat, spolioque ex hostibus acto,
 Jerusalem victor sanctas properabat ad arces.
 Istud Pisani retinent villas repetentes,
 Carneque viventes, siliquis, et agrestibus herbis,
 Radicibus plures etiam modicisque steterunt
 Impensis, in eo discrimina plura ferentes
 Sæpeque perpingues his esca fœstis aselli,
 Hosque Saracei pugnantes crebro petebant.
 Castrum tutamen Latius erat, hospitiumque.
 Interea geminæ de sex rediere carinæ,
 Amissis reliquis, prædamque ratemque reducunt
 Quam Baleæ rector fertur misisse Dianam.

A Sarcina cartarum, quam vir tellure levare
 Vix posset, patribus data, legatique fuerunt.
 Inter quos pariles scripturæ comperiuntur :
 Nazaredolus retinens sua signa sinistris
 Auspiciis, caro per curceta valere Buthali,
 Scripta sibi, populoque suo transmissa recepta
 Non dubito legique suas cupiendo figuras,
 Quando rates poterant fluctus sulcare secundos,
 Te mea prompta fides credebat fluctibus uti;
 Nec de te mea spes mentem bene nota fefellit.
 Cœptum stabat iter, nobis dabat insula portus
 Quæ prior est per me subitæ subjecta ruinæ,
 Gratulor audito vestro super hoste triumpho,
 Acta foret tanquam propria victoria dextra.
 Non tamen inde mea plenissima gaudia menti

B Sunt, etenim vestros narrat mihi fama recessus
 Sæpius, et sublimi de strue cernere flammam
 Promissas cupio, sed eas spectare volenti
 Si fierent prohibent mihi cum caligine nubes.
 Illis iratus, citius discedite dico.
 Non valeo per vos mea grandia vota videre.
 Discedunt, totoque patet cum monte cacumen.
 Prospicio, nusquam dictus viget ignis in illo.
 Ignis at ille meus qui tot, tot noctibus ardet
 In sublime sua dat grandia lumina flamma.
 Credere non possum vestras remanere carinas
 Quin veniant, dabit hora locum, quo nempe venire
 Intrepidus poteris Baleæ solatia præstans.
 Si qua mei tibi cura subit, dilecte, fidelis,

C Non regimen portusque meos, nec munera sperna.
 Hoc propter ridens mihi quatenus hoste fugato
 Et victo pariter, mecum communia regna
 Et commune bonum possis constanter habere.
 His etiam lectis quam plurima scripta leguntur
 Quæque neci missos, et eorum nomina narrant.
 Designant etiam quibus ictibus occubuerunt
 Et languore, fame gentem, gladioque coactam
 Velocis citius passuram damna ruinæ.
 Intereq̄ reliquæ servantes æquora naves
 Contempto patrum jussu prædamque secutæ
 Vicinas ponto villas, et castra pererrant.
 Illic vectus Mauris sparsos per rura sequentes
 Gaudebant cunel propero cohibere tumultu,
 Et victos pariter præstante vigore negare.

D His inerat Salomon flava de gente creatus
 Cum ratibus geminis Pisanis associatus
 Viribus, et membris ingens, specieque decorus.
 Illic intra quadam validi campestris castri
 Collectis spoliis navem properando petebat,
 Multus eques, multusque pedes contendit in ipsam,
 Inque resistantem collatis viribus ivit.
 Hunc paganorum straverunt agmina postquam
 A sociis homini caput abscidere relicto
 Vexillumque sibi vitam pariterque tulerunt.
 Hæc nova facta volant, dum multas omnia terrent,
 Appropiantque dies adventus Omnipotentis
 Invictique Dei de Virgine, quando parentes
 Christus nostra salus carnem nascendo recepit.
 Languor in Urbe gravis Baleari, cara famesque

Barbaricum populum non leviter attenuarant.
 Hinc præter carnes hiemanti cara fuerunt
 Omnia militiæ, nec vinc carius ullum.
 Insula vastatur Balææ, rex fœdera poscit.
 Fama refert comites regi de pace locutos
 Venales factos, privataque dona rogare,
 Et propter reditum Balææ naves habituros
 Cum quibus ad patrios portus remeare valerent,
 Si modo Pisani jungi sibi fœdere nollent.
 Alphæis igitur ducibus, quasi relligionis
 Sermones faciunt, fraternas affore curas
 Pectoribus referunt captivos esse petendos
 Obsidibus sumptis citiusque rogant redeundum
 Et cunctis coram sunt talia verba locuti :
 Quod petimus, rex omne facit, vos laudis honorem
 Quæritis et bellum tantum pro laude movetis
 Seu pro divitiis vos, et Majorica vestros
 Sat parvipendit tantos illæsa labores,
 Creditis et cleris, qui vos pugnare jubentes
 Agmina conspiciunt tot jam fluctantia campo.
 Bella videre volunt, gaudent de sanguine nostro
 Quorum doctrinam, monitus, et jussa refutant ;
 Hi qui victores cupiunt ex Marte reverti.
 Hos igitur nullus jubeat pugnare sacerdos.
 Quam cædat mucro nescit, quam lancca pungat.
 Incipiat, faciat, qui diligit ista jubere.
 Dicta quidem a factis multum distare videtur.
 Nos qui sentimus crebrosque rependimus ictus,
 Arbitrio pugnare decet, non jussibus horum.
 Contra justitiam juste committere pugnam
 Nemo potest, justi justam cognoscite causam.
 Sunt pro captivis qui se venisse fatentur,
 Sed pro mundano nimis altercantur honore.
 Captivis habitis aliud linquatur, et ultra
 Nec laus orbis, honor, nec inanis pompa, petantur
 Sex vexilla super pateant eommunia turres,
 His habitis majora quidem quicumque requirit
 Aspicit haud recto Balearica mœnia visu.
 Ad Je Moabitæ quos exspectare feruntur,
 Qui quantum gladiis, et quantum cuspidè possunt,
 Quippe viri Martis, docuit vos bellicus usus.
 Si veniant ergo, prædam de rure feretis.
 Felices sane nimium si castra tenere
 Vos quoque tutari prompte valeatis ab ipsis.
 Spes prædæ nec erit, gens qua lege valebit
 Vivere, vitalis quando tibi decidet usus
 Indubitanter equis, nobisque cibaria desunt.
 Nec tam prolixa magis est ambage morandum.
 Dicite quapropter si regia fœdera vultis,
 Et facitis, patrias una tendamus ad ædes,
 Sive refutatis vos, incunctanter abimus.
 His respondentés occurrunt Henricus et Azo :
 Quisquis ad has partes aliud fortasse requirat,
 Nos pro captivis ad eas venisse fatemur,
 Non ob eos tantum quos detinet insula captos,
 Ast ob eos etiam quos defensum fuisse (sic).
 Exstirpare malum, Domino faciente, putamus.
 Nec volumus post nos tantum remanere barathrum.
 Non quia Pisani plures teneantur ab ejus

A Pestiferis vinclis plures de nomine vestro
 Perpetuis pœnis hostilis turba trucidat.
 Nobis vestra fides, socialia fœdera spondens
 Sub juramento sese conjunxit, et ultra
 Quam jura justis nos obsecrare nequimus. [vocari,
 Non tenor [Forte timor] hoc faciet jusjurandum ro-
 Velleque pro nostro nos non revocabimus unquam,
 Facta semel juste, stat turpe resolvere sæpe.
 Paremus clericis, quia venit ab ordine sacro
 Jussio pugnandi, nam jussit prælia papa
 Sedis apostolicæ, cujus præcepta secuti
 Tantum propositum nusquam mutare valemus.
 Ni discedatis non fecimus, haud faciemus.
 Irc neque discessus vobis videatur honestus
 Si desunt vestes, desuntque cibaria vobis,
B Vobis et vestris quod convenit omne paramus.
 Auditis comitis his verbis conticuerunt
 A patribus sumptus qui largo sæpe petentes
 In proprios usus communia quæque trahebant,
 Gothorum procerum postquam siluere furores
 A pelago redeunt custodia publica proræ
 Allatis scriptis Baleam quæ cymba ferebat.
 Inter quæ fuerat memorati charta Buthalis.
 Impensas multas ab amico nomine factas
 Commemorando refert, curet persolvere quidquid
 Pro se largiri rex obsecraret amicum.
 Subsidium reliquum si quod jubet ille parari
 Immensos sumptus festinus mittere curet
 Venturum sese mature præmonet ante
 Quam geminare queat binaria cornua lunæ.
C At Pisana manus solitas non deserit artes,
 Quæ sibi proficiant festinans ædificare.
 Providus obsessam Narolus legatus in urbem
 Progreditur regi parili sermone locutus :
 Jussio Pisanum, rex, nullis territa factis
 Ad te me jussit concordi voce venire.
 Huc missus Patribus sociisque faventibus adsum,
 Inque meo sensu posuerunt publica facta.
 Prospice quod docti debent ad cuncta videre
 Et regimen retinere tuum cum pace labora,
 Non quia Pisani multum tua fœdera curent
 Aut sine perfectis Balææ remeare triumphis
 Optent, ista tuæ sunt constantissima monti
 Verba nec obtuso memorabis singula sensu.
D Quidquid dico notans, tibi jam perpende quid instet
 Es sapiens habitus, proprio sic consule regno
 Ut valeas salvos tibi conservare fideles.
 Dixerat, et regis recipit mitissima verba
 Thesauros cunctos, spoliū promittit et urbis,
 Velleque pro sancto Petro se regna tenere,
 Et pro Pisanis patulo sermone fatetur,
 Hincque cito sese spondet responsa daturum.
 Inde redit Narolus, Pisanæ verba cohortes
 Accipiunt, et amant pacem laudantque, voluntque.
 Obsidibus post hæc quæsitis pacta secundum
 Nobilium natis, mutavit verba tyrannus,
 Nam legis non esse suæ præbere tributa
 Christicolis dixit, vel ab his regimen retinere.
 Firmat et hæc veterum consulta fuisse suorum

A Editione sati veterem miratus amorem
 Absque sui culpa, vitioque fuisse remotum
 A se scire virum cupideque videre precatur.
 Illic regem quæsitus adit, secumque nepotem.
 Ducit, et alterno regi convinctus amore
 Admonet ut populi Pisani compleat omnem.
 Ipse voluntatem, rex spondet nec sine fraude.
 Interea Pisana super pia lumina flectens
 Astripotens rector respexit ab æthere castra,
 Et quæ languerunt, mox convaluere cohortes.
 Sed requies est nulla viris, in luce labores,
 Nocte repentino ferventia castra tumultu
 Crebro sollicitant stridentem Ismaeliæ,
 Cumque die quædam novæ succederet horæ.
 Oceanique maris peteret confinia Titan,
 Stat vice qui comitum campum petit inclytus Ugo
 Cui Tempexedes comites sunt atque Recuccus
 Inter condensos cuneos memorabilis heros
 Signiferam petiit, jaculi penetrabile ferrum
 Pectore subnixum fixit tellure ruentem.
 Hinc Libycus quidam ruit ictu stractus ab ejus (sic)
 Ferrum gleba tenet prætentaque frangitur hasta.
 At pedes heroem Maurus jaculando requirit
 Atque frementis equi transfigit viscera ferro.
 Iratus jugulare parat Mavortius Ugo
 Barbaricum juvenem medios quoque currit in ho-

[ses

Debilitatus equus tenera cum consodit herb.
 Infremit, et Mauros ardenti lumine spectans
 Pugnât, et ense ferit, se circumquaque petentes
 Multorumque simul conflictus excipit unus,
 Cui dum subveniunt Perlasius, Ugo, Dodoque
 Dat properanter equum bene promptus arma Re-
 [cuccus.
 Jussa Patres renovant, hoc non prædantibus ad-
 dunt

Ut non desistant regionis recta cremare
 Et jugulare viros, si quos reperire valerent,
 Ac solidos spondent equitis de vertice quinque,
 Pro jugulo poditis hinos dare constituentes.
 Sic Baleæ regnum gladius populatur, et ignis
 Inde viris nummi veniunt Baleæque ruina
 Pisanos equites cunctos jugulare simulque
 Constitit in totis circumdare noctibus agmen
 Tresque cruces noctis quibus alternare labores
 Continuos possent, et se recreare quiete
 Sub tribus egregie generosis distribuerunt.
 Ergo crucis primæ curam Gualandus habebat
 Gualando genitus; fuit, Ildebrande, secundæ
 Tradita cura tibi, Oti pulcherrima proles,
 Præsidet extremæ Leo clara propago Leonis.
 Hi loricati sociis comitantibus ibant
 Murales aditus crebro terrore petentes,
 Inque dies castella super faciendâ morati
 Ligna trahi, crates fieri properando jubebant,
 Dux Catalanensis cui plurimus adfuit astus
 Ad loca sive vias per quas iter esset ad urbem
 Intentus spoliis multo cum milite stabat,
 Inque Saracenos præda jugulisque potitus

A Lethales studuit crebro conferre ruinas.
 Hoc, et idem studium præ cunctis Balcius heros
 Militiæ ducibus clarus bellator agebat,
 Qui si quem prompto poterat superare vigore
 Decapitabat eum, nec ei parcebat ob aurum.
 Per solitos mores gelido mediante Decembri
 Frigora multa dabant venti canæque pruinae,
 Albebant Baleæ nivibus tum grandine montes.
 Arcebant Mauros curæ de frigore natæ,
 Nempe notabantur cum cantibus edere fletus,
 Quos proferre solent vigiles super ardua curæ
 Mœnia. Pisani frigus gelidasque pruinas
 Et gentes aliæ lætanti corde ferebant.
 Viribus at multis memorantes singula patres
 Colloquiis crebris bellum properare jubebant,
 B Armatasque rates Ebusi misere relictis,
 Cœperuntque leves pelagus sulcare carinæ.
 Sed prius a Balca puppis non magna recessit
 Quæ veniens Ebusum fines poscebat Iberoæ.
 In rate jam dicta fuerat clarissima quædam
 In patriam rediens cum parvo femina nato.
 Sulcantem pelagus castris vidisse morati
 Et latuere prius ne conspicerentur ab ullo,
 Moxque sinus adiit castello prora propinquos
 Ac prodire viri festinare carina.
 Dum loca scrutantes æquatis gressibus irent,
 Exsiliens Pisana phalanx promptissima Mauros
 Primitus obstantes jaculis gladiisque necavit,
 Sed servatur ab his cum nato femina parvo.
 C Intranses igitur navem sulcare parabant
 Pontum, cum totis aptabant carbasa remis.
 Cum subito videre duas freta scindere puppes
 Neque cito cursu remis, et fluctibus usæ
 Littora contigerat, vicino proxima castro.
 Interea Petrum rex advocat, ille vocatus
 Festinanter adit regem, placideque salutât,
 Astutoque viro cautis sermonibus inquit
 Ut bene cognovi, rector charissime, verum,
 Sub primis verbis, conjungent fœdera tecum
 Pisæ, te memorem verborum credo priorum,
 Cum quibus accelera firmam conjungere pacem
 Dum potes, et citius facias, quodcumque requirant
 Sum quia Pisanus, nec ob hoc mihi credere spernæ,
 Consiliisque meis si tu modo credere vitas,
 D Adveniet tempus, quo rex mihi credere velles,
 Et dictis parere meis si posse daretur,
 At Petro Baleæ respondit talia rector:
 Petre, volunt omnes thesauros tollere nobis,
 Nec quidquam penitus vestri dimittere civis
 Divitiis pauci nostra ditantur in urbe.
 Æs tam grande dari, non est etiam leve paucis;
 Ultra posse meum dare me quid vestra requirunt
 Agmina, quod possum largiri quærere curent.
 Captivatorum, si reddo, sufficit, agmen,
 Et cum perpetuo linquant mea fœdere regna,
 Unde viri vestri si non flectantur ad ista,
 Inter nos, et eos fiet pro velle Tonantis.
 Sic ait, auditis istis discessit uterque,
 Cumque dies fluerent, festinare paratus,

Herces Latii cogendo viriliter hostem,
 Hi villas, et rura petunt, pars obsidet urbem,
 Cædibus, et flammis regnum vastantur ubique.
 Tunc Arelatensis lustrans loca singula rector,
 Castra refutabat facta sine strage videre,
 Nempe Saracenos truncos sine vertice plures,
 Assiduus fecit, cujus sine sanguine fuso,
 Non rediit mucro, nec acutæ cuspidis hasta,
 Et sic Tartarei regni per inania nigri
 Compulit ire via multos inferna petentes,
 Cerberus obstupuit tenebrasæ portitor aulæ,
 Latratusque dedit simul atraque regna tenentem,
 Reddidit umbrarum pavidum vox garrula regem,
 Ille suo famulo : Cur latras, Cerbere, dixit,
 Jam jam pande quid est, cur sic mea jura resolvis.
 Pestifero clamore tuo torvoque latratu,
 Infelix cunctos vocem (sic), sonitumque reponere,
 Vel dicas citius, quæ gens mea regna subintrat,
 Quis populos tantos tenebras sine luce petentes
 Sic sperare facit, pandas quoque, Cerbere, causam.
 Ille suo regi triplici sic ore locutus :
 O tenebrose Pater, Pisanæ robora gentis
 Bella tuæ Baleæ fecisse feruntur in ora,
 Si pars existis regni Majorica nostri,
 Roma quidem monuit, dimisit papa reatus,
 Pro captivatis populo certare volenti,
 Plurima damna facit : nos hæc tolerare potestas,
 Tartara nulla timent monitis ejus morientes.
 At nostros Pisana cohors, et Balcius heros,
 Tartareis regnis, et opus transmisit eorum.
 Nunc veniunt multi, plures mihi crede futuros,
 Cum Latix turmæ gladiis populantibus urbem
 Intrabunt nostram, tu mox fabricare catenas,
 Me suadente jube, meruit tua turba ligari,
 Ne fugiat pœnas quas jam meruisse putatur,
 Quæ Baleæ regem late veniendo sequetur,
 Secum quippe tuis feret agmina plurima regnis.
 Dixit, et infremuit furiosus rector Averni,
 Terruit et Manes querulo clamore tyrannus,
 Exululant animæ misera de carne solutæ,
 Voce fremente ducis mox vallis ad ima recurrunt.
 Occupat hinc languor regem faciente timore,
 Ille dolere caput queritur, pectusque teneri.
 Hinc thalamos intrare parans, minuisse cruorem
 Dicitur, et post hæc paucis vixisse diebus.
 Ante tamen Burabæ regimèn cessisse putatur,
 Illeque tunc patris perfundens balsama corpus,
 Condidit, et flevit multum posuisse sepulcro.
 Cerberus hunc, postquam discessit ad antra ge-
 [hennæ,
 Perque tenebrasam duxit Machamatus urbem,
 Stipitibus petitur, concurrunt undique Manes.

A Ad me forte meum (sic) conclamat sessor Averni,
 Æacus adstiterat dextra, læva Rhadamanthus,
 Et medias inter dixerunt talia flammæ :
 In toto, genitor, cum non est agmine compar
 Ante duos Baleæ rex est acerrime vultus,
 Qui fecit plures homines occumbere ferro,
 Compulit et multos Christi dimittere legem,
 Et quoniam nobis socios portavit amores,
 Da sibi flammifera consistere semper in aula,
 Condignasque suis meritis mox exhibe pœnas,
 Hujus æternis de flammis affore gentem
 Perpetuasque jube socios portare catenas,
 Turba ferum Baleæ regem convicta querelas,
 Præbuit ad varios subito distracta dolores.
 Ille tridente suo ferventes concitat ignes,
 B Exustumque facit tectum penetrare favillas,
 Atque venenosa faciens convivia carne :
 Vos fidusque meus mecum discumbite, dixit.
 Paruerat jussis, veniunt ad prandia Manes,
 Ipsorum pedibus lapides præbentur adusti,
 Exurens penitus consumit flamma sedentes
 Primi ferventes gustus venere colubri,
 Ignea qui vivi gustantum viscera torquent.
 Arida convivis sitis est, sanguisque draconum,
 Felle niger multo tribuit potantibus haustum
 Has epulas buffo primis sectatur adustus,
 Innumerusque fuit, Lernæa venena simulque
 Perfusum supra fortem tribuere liquorem.
 Pocula succedunt variis immista venenis.
 C Gustantum postquam ferventia viscera torquent,
 Spirituum rector nigrorum taliter inquit :
 O mea turba, meis Balearum ducite regem
 Sedibus, et quoniam cunctorum viscera fervent,
 Una Tantaleas vobiscum tendat ad undas.
 Sed vestrum super hoc prius exigo cernere ludum.
 Ut lapidem Baleæ mutum consistere regem
 Conspiceres, tuleratque suos oblivio sensus.
 Obstupuit, quoniam rapuit terror sibi mentem.
 Convivæ tandem post talia jussa tyranni,
 Exsiliunt, raptumque trahunt per mœnia regem.
 Tartara dilaniant, undis glacialibus addunt,
 Exustum torrem, sitis est algore soluta,
 Miuitur in flammæ, dolor est, algorque calorque,
 In quibus amoto senserunt viscera postquam
 D Pestiferam siccata sitim, properavit ad amnem,
 Sed nequit accensos ob aquam removere calores.
 Nam latices postquam voluit contingere labris,
 Adstantem fugiunt umbram, tunc margine ripæ,
 Ut lapis immotus prorsus stupefactus adhæret,
 Deglutit miserum variarum forma ferarum,
 Sicque ferum regem tenebrosus dissipat Orcus.

EXPLICIT LIBER SEXTUS. INCIPIT LIBER SEPTIMUS.

In solio regni Burabe post ista levatus,
 Non permansuros citius conscendit honores,
 Usus enim regni fuit haud sibi tempore longo.
 Cui Pisanorum captivos turba requirens,
 A duce crudeli non congrua verba recepit.

Jam natalis erat quo Christus Virgine natus,
 Obscurum mundum divina luce replevit,
 Dumque pii festi summi celebrantur honores,
 Luxque pio populo postquam bis quarta refulsit
 Maimonem, sociosque datos novus ire Diapam

Rex jussit, fluctus intravit prora marinos.
 Pisani videre ratem citius properantem.
 Tunc festinanter puppes intrare parantes,
 Sumptibus auxerunt præbentes singula patres,
 Et dum forte viris alimēta darentur, et arma,
 Maimo pergit iter, sed qua trahit impetus illum,
 Non servando vias illuc sua vela relaxat.
 Spes erat hunc cito posse capi, si signa viderent,
 Quali acunquē ratis, sed ventus carbasa perflans,
 Luminibus puppem citius substraxit eorum.
 Maimo viam fecit, Latii rediere volentes,
 In Baleæ regnum studiosas ponere curas,
 Et dum nituntur cœptos superare labores,
 Alterutro referunt multi si viribus, aut si
 Ingeniis nequeant ex hoste tenere triumphum,
 Ad proprias remeare domos, utraque morari,
 Sese posse negant pro morbo sive calore,
 Exstinctos memorant (heu!) ægritudine plures,
 Seu gladio socios, paucos quoque vivere dicunt,
 Pro Balea pariter destructas affore Pisas,
 Urbe satis stultum, sine re, sine mente videri
 Ergo rates omnes celeri reparare laborant
 Auxilio, captos nec deseruere paratus.
 Interea belli Catalanicus æstuat heros
 Pro studio, magnaue ducem comitante caterva,
 Qua locus insidiis est, valle reponitur una.
 Sol fuerat, prima radiarant omnia luce
 Sarcula, porta patet, de mœnibus egredientes
 Per loca tuta meant solito gestamine Mauri.
 At comes in sævos audacter prosilit hostes,
 Urbanam juxta committens prælia portam,
 Quæ portum spectat, qui Pineus est vocitatus.
 Utque Moabitam viridi prostravit in herba,
 Hasta viri dextrum de muris acta lacertum
 Transiit, exsultant Mauri lethale putantes
 Hoc comiti vulgus, post hæc properando per urbem,
 Nomina falsa ferunt, comitis de funere ficta.
 Hinc reliquæ gaudent servantes mœnia turmæ,
 Exstinctumque canunt comitem, jugulare minantur
 Alphæos, seu perpetuis macerare catenis,
 Ac penis variis alto clamore fatentur.
 Haud secus Alphæos factos sine principe clamant,
 Suadentes etiam ipsis si vivere curent,
 Ut properent ad eos sub ditione venire,
 Pisani contra : Convicia vestra minæque
 Nos sub rege poli non cogunt ulla timere ;
 Venimus a patria summo sub principe Christo.
 Crucis ob auxilium Baleæ superabimus urbem,
 Qui servos Satanæ gravibus vincire catenis,
 Et gladiis nostris penitus dabit ipse necandos,
 Illæsumque, canes, comitem scitote Pyrenum ,
 Et vestræ vicinia satis fore tempora cladis.
 Post hæc contendunt ad mœnia ducere turres,
 Gens divisa locis, patres, divisaque bella,
 Mox solidæ terræ fossas velociter æquant
 Ligna, lapis, vegetes glæbæ, projectaque moles
 In muris Mauri, nec progrediuntur ab urbe.
 Hinc vigor Alphæus turres ad mœnia ducit,
 Assistent acies, perfringunt agmina muros.

- A Interea Pisis matronæ, sive puellæ,
 Deponunt cultus, ac templis semper adhærent,
 Vota parant, et thura ferunt celeberrima sanetis,
 Sæpeque nudatis pedibus sacra templa potentes,
 Profundunt lacrymas, daræ dant oscula terræ,
 Pro charis orant plenum pietate Tonantem,
 Victoresque petunt, sanosque videre maritos.
 Volscorum meriti præsul Rogerius alti,
 Laurigeras Pisas comites spoliare volentes,
 Territat, atque minas cohibet prohibetque rapinam.
 Per Latium totum jejunia sancta, precesque
 Papa jubet fieri, monet hinc et epistola Gallos.
 Annuit oranti divina potentia turbæ,
 Et flentum gemitum divinas commovet aures,
 Quadragesima dies seclis celebranda, quibusque
 B Virginis a partu populis festiva redibat,
 Qua pia cum nato Virgo sacra templa petivit,
 Infantemque pium Simeon gestavit in ulnis,
 Non fuerat celebris festivæ proxima luci,
 Accendunt Latii civilia robora flammis
 Noctu, de castrisque cremant velociter unum
 Inventa nuper Danais prudentibus arte,
 Quæ miranda viros ceu nusquam jussa latebat,
 Inde volant turres passim, facilesque favillæ,
 Acta per alterius castris scintilla subintrat,
 Crates, quod flammis crescentibus oculus ardet,
 Et candela velut siccis bene proxima lignis,
 Siccam materiem tenues convertit in ignes,
 Et ceu paulatim grandis cito candet acervus,
 C Sic castrum reliquum subito candere videres,
 Virgine cum sanctis natum genitrice regente,
 Cui propria solus replet omnia sæcula luce.
 Nox ea lætitia repletur, luce secuta,
 Præveniunt populos non parvula gaudia sanctos,
 Annua dum redeunt Agathes solemnia sanctæ,
 De sub castello, quod porta marina peregit,
 Per triplices aditus Pisanum robur in urbem
 Pugnacis Baleæ robustis viribus intrat.
 At Latii cunei subierunt mœnia rari,
 Plurimus intus eques dextra lævaque potenti,
 Subvenit auxilio trepidanti protinus alæ,
 Perque satis latas agmen Latiale plateas,
 Insequitur. Cecidere duo de gente Latina,
 Persistunt aditum reliqui, tolerantque ruinas,
 D Quos jacti lapides, transmissaque tela reportant,
 Post ubi telorum densi superant jaculatus,
 Nec locus est gladiis, fugiunt velociter extra.
 Impositum focæ succedit barbara pontem
 Flamma, sed Alphæi pavidi successibus instant,
 Et nituntur aquis extinguere cominus ignem.
 Ad primos aditus, in quos Provincia bella
 Misit, inire parant rigidæ certamina pugnae,
 Contemnuntque sibi socios præferre Latinos.
 Hos brevibus tectos clypeis Balearica turba
 Aspicit, innumerisque caput, seu crura sagittis,
 Fugit, et e tota propellitur turpiter urbe.
 Presbyter Henricus plebanus luce sub ista
 Lætitiæ didicit præsagia cuncta futuræ.
 Talis facta viro vox : Auribus accipe, dixit,

Astra volunt hodie Pisanos urbe repelli,
 Cras vespertinis horis intrabit in urbem
 Plurima passa manus, vincens pro velle Tonantis
 Hoc, et idem Naroli defuncti spiritus inquit
 Fratri, ne timeas, venient ad praelia sancti,
 Innumérique aderunt subeuntes moenia tecum,
 Telaque non poterunt tibi me comitante vibrare.
 Urbem posse capi jam desperaverat agmen.
 Per tres ergo vices committere praelia mane
 Patres atque duces communi voce jubebant
 Nec clarum prorsus, nec erat sine turbine tempus,
 Cum peditum cunei pugnam dubitantes adirent
 Moliti decies aditus intrare patentes
 Ejecti vicibus totidem murisque repulsi.
 Prætereunte die committere praelia septem
 Qui turrem Baleæ nuper captam retinebant,
 Ceperunt; adita turris fuit insita primo
 Dura recompensas Bruno qua facta sacrorum
 Innixos scopulos muro processerat, et dum
 Jam luteum tentabat opus subvertere, Maura
 Turba petiit, propero quoque tela volatu
 Missa resistentes clypeum fixere tenacem
 Istius, et robur dum Maurus cerneret ingens
 Protinus aggrediens robusta cuspide fixit
 Semptemplex tegmen, sed telo protinus ejus
 Durius affixus de muris concidit altis,
 Corruit, Ugonis gladio percussus, et ater.
 Maurorum cunei super ardua roborata muri
 Plenius accedunt, septem superare putantes
 Et de præsentis superatos tollere vita.
 Desuper adveniens divinus spiritus illic
 Accendit socios, quorum vox trina sonantem
 Factorem rerum Dominum confisa rogavit.
 Hi gravibus clypeis texerunt corpora postquam,
 Obstantes poscunt rigidis mucronibus hostes,
 Et faciunt plures collatis viribus ictus,
 Et multo plures sævo sibi dantur ab hoste,
 Tum Deus Alphæis largitus prosperitatem
 Successus pandit lætos optataque vota
 Barbaricæ gentis mutans cum casibus omen,
 Voceque terribili Mauros, gladioque poposci
 Parvula turba feros cœlesti facta vigore.
 Bruno Peransei caput ingens ense resolvit,
 Excepitque feri Beroentis pectore telum,
 Petrus in Eugubium jaculo fudit, Ugo Sebaldi
 Filius Alphænz caput ense rotundat acuto.
 Proterit Arphiponem Pathus Ildeprandia proles,
 Inde quod Hericus jaculum jacit inguina Lubæ
 Perfodit, Uguiccio Germanus scilicet hujus
 Marutia gladio, pedibus prostravit ademptis
 Machion Uguiccio non ficta propago Verardi.
 Et velut armentum tygres, sævæque leonæ
 Poscunt, quando fames ipsas acerrima cogit,
 Pestiferosque boum conscindunt viscera dente,
 Tundentes jaculis simul, et mucronibus ipsos
 Barbara turba fugit, Latii clamore levato
 Per patulos aditus socios intrare precantur.
 Præveniunt omnes alios Sichertia proles
 Raynerius socios, et Terpeteus heros

A Una Guiscardi comites, et Grunnius ipsis
 Exstiterant prope, qui barbara terga secuti
 Cedentem turbam jaculis feriendo trucidant.
 Introitum donec fugientibus edit atomnis
 Robustas pandens vetus Elmodenia valvas.
 Ac de parte maris pugnax Enfraxius Urbem
 Intrat cum nato, stat Maura caterva platea,
 Inque viros properata ruit stridentibus armis
 Quos poterant terrere satis volutantia saxa.
 Intrepidus cum patre manet Bernardus, et Alcen
 Contra se positum durata cuspide sternit.
 Tunc Ildebrandus: Ferias, precor, optime filii,
 Nec cuiquam parcas gladio si deficit hasta.
 Pro patria pugnare decet, veneranda vetustas,
 Et nostri quondam micuere per arma parentes.

B Dixit, et Agilion jaculo prosternit, et ense
 Brusæi feriens caput a cervice resolvit.
 Diffugiunt statim reliqui, fugientibus instant,
 Cum genitore satus pertundit barbara terga.
 Undique currentes equites misti peditesque
 Audaces animi, compressis gressibus intrant,
 Per solitas veluti subeunt examina sedes.
 Sic vigor Alphæus latam progressus in urbem
 Dispersas fundit jaculis, gladiisque catervas.
 Hic caput abscissus, pectus transfossus, et alter
 Visceribus fuis alius tellure jacebat,
 Humanoque nimis terram maduisse cruore,
 Et fluxisse pute commotos sanguine rivos.
 Sicut cum primo dimisso flumina cursu
 Exspatiant campis, quando revocantur in amnem.

C Efficiunt rivos plures densasque lacunas.
 At rabidos postquam gladius deleverat hostes
 Moenia cum tectis retinent, urbanaque templa
 Christicolæ, longus quos jam labor attenuarat
 Et servant ipsam studiis vigilantibus urbem,
 Ac solito belli nunquam removentur ab usu.
 Artibus intendunt, peragunt, vincuntque labores,
 Destructis tectis via fit, castella trahuntur.
 Namque Bebolgedit portis sunt abdita bina,
 Emodenorum totidem sunt abdita muris.
 Denique turritos Latialis machinâ muro
 Sternit, adæquantur propero munimine fossæ,
 Hæque cadaveribus multis lignisque replentur.
 Barbara gens grandi nimium concussa timor

D Castra Pyrenæi comitis tremebunda subintrat
 Ad quodcumque velit cupiens se jungere fœdus
 Si bellatores indemnes atque soluti
 Incolumes etiam cum libertate sinantur.
 Talia dum referunt, cœtum properantur in unum,
 Accitus populus, pacis de fœdere tractat.
 Fulgebatque dies qua plenus dogmate sancto
 Ecclesiæ Pastor suscepit jura cathedræ.
 Clerus adest, proceresque simul, contentio crescit
 Maxima, divisa pandunt certamina mentes.
 Pars trahit ad pactum, pars diligit altera pugnam
 Collaudat clerus partem pugnarevolentem.
 Sanctus et antistes cum cardine praelia censet
 Hisque favent acies. Contra Catalanicus heros
 Ampuriæque senex, contendunt atque Guidelmus

Et sancti cleri firmas convertere mentes
 Muneribus largis, precibus, pretioque laborant.
 Hæc pius ut renuit convitia sustinet ordo.
 Tunc cum Bernardo verbis Gratianus honestis
 Verba refert avidis Gothorum congrua dictis.
 Profundas lacrymas mœstus cum cardine præsul
 Sic genibus fisis numen cœleste precantur.
 Conditor omnipotens cœli, terræque creator
 Cujus perpetuo sunt condita sæcula jussu
 Et quodcumque viget, quodcumque videtur in illis
 Clamantum petimus lugubres intende precatus.
 Et confidentes in te, pater optime, serva,
 Ecclesiæque tuæ pro te certare volenti
 Auxilio succurre pio, da vincere gentem:
 Sacrilegam multa sanctorum cæde madentem
 Et pietate sua rogitantes respice servos
 Qui te factorem cunctorum semper adorant
 Et tu, sancta Dei genitrix regina polorum,
 Una cum sanctis nostros supplete rogatus.

Æstuat interea castris Pisana juvenus,
 Protinus incipiunt pugnam Brunocardia proles
 Promptus Oliverius vada quem misistis ad arma
 Rolandusque valens Rodulpho patre creatus.
 Arma petunt Latii, tenuit dux bella Pyrænus
 Accedunt muris, et poscunt Ismaelitas,
 Anticipant aditus, et portis cominus instant.
 Paganæ contra miscent fera bella phalanges
 Tutantes fractos invicto robore muros.
 Acris Alphæi subeunt, armisque coruscis
 Duros irrumpunt aditus virtute coacta.
 Hos lapides, et tela petunt, missæque sagittæ,
 Et quas interior jaciebat machina moles.
 Tutantur clypeis tectos thoracibus artus,
 Et jaculis missis poseunt mucronibus hostes,
 Immotique loco bellum renovantque feruntque
 Mista manus post hos perpressa frequentia tela
 Ardet in obstantem properanter currere turbam
 Unde graves missi veniunt in scuta molares,
 Hinc de plebe viri conversi terga videntur
 De fractis muris turpi cecidisse ruina.
 At qui bella queunt animi tolerare vigore
 Obstantes arcent infracto robore turmas
 Quamvis tres fuerant socii de marte repulsi
 Tum vice qui comitum stant; pollens viribus Ugo
 Militibus paucis intrat comitantibus urbem,
 Impetit et Mauros, et cuspide turbat acuta,
 Ut celeres damas pardus per devia rura.
 Nisibus herois cum duriter inguina fossus
 Tenderet ad manes immanis viribus Alchas
 Accurrunt acies reliquæ, ferroque micanti
 Perlustrant urbem, multum tamen ante cruoris
 Exceptit tellus, quam vertere terga coacti
 Desererent, qua tunc steterant pugnando plateam.
 Vexillum peditum tunc Ansualdica proles
 Francardus gestans hostes aliunde petivit.
 Ast Ugonis eum comitantur, et Uguiccionis
 Aurificum valide pagana per agmina vires
 Sibyllaque satus, multa comitante caterva,
 Hique vigorosi certatim bella volentes

A Pugnando Dartana petunt, pugnataque letho
 Agmina dant Balææ, poscunt velociter arcem,
 Et quacunque ruunt bellum lethale videres.
 Interfecta jacent per cuncta cadavera templa
 Vulnere corporibus stillant, rivique cruoris
 Undique diffusi Latias tenuere plateas.
 Pars gladio percussa cadit, pars capta tenetur,
 At reliquam gentem vetus Elmodenia servat.
 Hinc comes accelerans alia de parte Pyrænus
 Judæos omnes hic sub ditione recepat;
 Circuiens properat captam gens sancta per urbem
 Ferrea captorum dissolvens vincula fratrum,
 Cui fuerant ostrum, byssus, seu purpura vestes
 Aurum cum gemmis Hispanaque pallia prædæ.
 Pars restabat adhuc, fuerat pars acta laborum

B Vallatur populis urbs Elmodenia cujus
 Obsidet assidue, cultus gens provida muros.
 Ut castella trahant Pisani mœnia sternunt,
 Urbeque de capta planant obstantia quæque.
 Qui præsumt muris mutantes fœdera poscunt
 Et fore non poterat variis concordia victis.
 Angulus hanc habuit quam frangunt agmina turrim,
 Et subeunt aditus pugnantum robore factos.
 Vi capitur turris, labor est immensus in illa,
 Crevit, et artificum cito fit molimine major.
 Signa superponunt, et clamant mœnia capta.
 Undique concurrunt, passim properatur ad arma,
 Tutantur Mauri jaculis, gladiisque fenestra,
 A Latiis factas, quorum promptissimus acri
 Dum perstat pugna, caput emittitque fenestra,

C Tensus ab Alphæo perfertur crinibus extra
 Absciditurque caput, nil proficiente Rasullas
 Jam patet introitus, pubes Alphæa subintrat
 Læta, fuit moribunda phalanx, repetitque coacta,
 Urbem, quæ regis sat parvula circuit arcem.
 Occubuere tamen plures ferro, quibus extra
 Late perfusus cruor exstitit experimento.
 Circumstans Pisana manus muralia frangit,
 Robora cum tectis binasque ad mœnia turres
 Festinando trahit formidine barbara turba
 Concutitur, poscunt vitæ tutamina pauci.
 Alphæi nec concedunt, nec pacta refutant.
 Pars scalis innixa subit, pars finibus acta
 Excelsas scandit nec inertis robore turres.

D Barbara gens faciendo fugam conscendit in arcem,
 Arx invicta stetit bellis superanda cruentis,
 Septem protensas protraxit in aera turres
 Sat plus sublimes quam celsa theatra Quiritum.
 Pontica vis late præruptis suldita saxis
 In tuto positæ latus unda proluit arcis
 Partibus a reliquis fossa circumdatur alta.
 Hanc tutabantur fortes per prælia mille,
 Et Dartana super positas duo robora turres:
 Audaces pariter nitebantur retinere,
 Monstrabantque suos validos in bella furores.
 Dum dant assaltus crebros, dum vulnere miscent,
 Dum perimunt plures, multos fundendo cruores
 Turribus insistens geminis Alphæa juventue
 Mœnia tutantes duos deterret Iberos,

Tormenti jactu muri sternuntur, et hostes,
 Quas arces pulsat, quatit et densissima moles.
 Maura manus murum per quem testudo trahende
 Obstantem turrem juvenilibus aeta petebat
 Viribus in celerem mox compulsi ire ruinam
 Angulus impulsus turris ruit; improba turba
 Protinus inde fugit, scala Raymundus in ipsam
 Scandit, terque decem Mauros pugnando fugavit.
 Hinc audax quemdem prosternit cuspide vasta
 Insistens gladio multos perimit feriendo.
 His reliquos sequitur lætis successibus hostes;
 Diffugiunt alia dimissa barbara turri
 Agmina præcipiti saltu, sed quinque superstant.
 Hi trabe percutiunt pugnantem fortius, ille
 Præstat, tunc validi saxi confringitur ictu,
 Oraque cum mediis moles projecta resolvit
 Faucibus. Hinc lapsus de muro concidit alto
 Belligerator obit, ocelli de carne solutam
 Accipiunt animam, socii desentur amore.
 Notus, et ignotus lacrymas dant, atque querelas
 Et gemitus pariter mittunt communiter altos.
 Accedunt acies, turri supponitur ignis,
 Perque gradus Ugo scalæ fastigia scandit.
 Quinque superstantes adversis viribus hostes,
 Conantem juvenem multo stridore coarctant.
 Denique conanti poterat succurrere nemo,
 Millenos ictus clypeo, galeaque ferenti,
 Longa laboris erant, nimium toleranda pericla.
 A prima solis subit hic certamina luce,
 Quæ nonam sane durare jubentur in horam.
 Accensis animis tandem quidam sociorum,
 Ingreditur turrim prudenter summaque scandit,
 Et dum quinque petunt nudis mucronibus ipsum
 Ugo subit: turrim, binique subinde sequuntur
 Primus et hinc gladio mox privat vertice Maurum,
 Atque rota posita clypeum velociter hujus
 Accipit, ac binos stricto mucrone recidit.
 Ast alios binos bini stravere sodales.
 Arx sine profuso nunquam superanda cruore
 Restabat, sed eam Pisana potentia circum,
 Observantque simul, venatrix utpote turba,
 Horrendas ursos servat, cobibetque caverna
 Rex novus interea factis perterritus istis,
 Postquam cometa vidit Pisano robore vinci
 Vivus ut evadat timidas se flectit ad arces,
 Expertosque satis promissis implet amicos,
 Et rate vectus abit, septem comitantibus illum,
 Qui Baleare solum dudum rexere priores.
 Hunc Dodo, qui vigili servaverat æquora cura,
 Sulcantem pelagus cupiens ad castra reduxit.
 Christicolas uuper duris macerare catenis.
 Compedibus tentus ræx ferrea vincla subivit
 Hinc Balææ populus regem sibi fecit Alanta
 Hispanum, cujus nec erat durabile regnum,
 Qui de Dalmatii letho perterritus exstans,
 Qui caput arripuit, nulli se credidit unquam.
 Hæc timidus memorans binos sibi reperit utres,
 Et vacuas inflans multo sufflamine pelles,
 Intro commissis cohibet spiramina flis,

A Sic Hispanus Alas pro navi pellibus usus,
 Per freta longa notat, credas delphina notantem,
 Æquore diffugium facit hic, sociosque reliquit.
 Perfringunt muros urbis Pisana, domosque
 Agmina, per factos aditus castella trahuntur
 Artibus ingeniis (sic), augmenta per aera crescunt
 Artificum studio, cujusque laborat, et hospes,
 Alterutri parti nimis dare damna ruinæ.
 Saxa, lapis, cespes late fundamina fossæ,
 Intus jacta replent, muris castella propinqua
 Consistunt, durus paries Berbece foratur,
 Turres alterno conduntur in arce labore,
 Fulcra superponunt, pretiosaque pallia telas,
 Quæ sua non faceret multo mercator in auro.
 At sub castello positi de mœnibus ignes,
 B Sulphureas mittunt per aperta foramina flammæ,
 Quas haustæ puteis poscunt, et fontibus undæ
 Exsinctas Latii flammæ, torresque putabant,
 Clam vigiles, sed erant, tunc alta palatia moles.
 Et tormenta petunt, certant cum turribus unci
 Funibus, et tractæ ducuntur ad infima turres.
 Postque dies aliquot furtivæ robora flammæ,
 Creverunt subitus, fumus quoque qualis ab Ætna
 Progreditur, tetro quando Vulcanus in antro
 Concitat igniferas plenas caligine nubes.
 Tunc propere poscuntur aquæ, superadditur unda,
 Sed projecta nequit tectas extinguere flammæ.
 Castellum mox retro trahunt, dum desinat ignis
 A proprio postquam cessavit flamma calore,
 C Ingeniosa cohors castella reducit ad arcem.
 Percutiens aries impulsu præpetæ turrim
 Robora celsa quatit, labuntur ad infima cautes.
 Interea Sachi, cum binis cessit ab arce,
 Militibus pueris comitantibus, atque puellis,
 Et dedit Alphæis pretium sine nomine multum,
 At reliqui flammis sese donare minantur.
 Quidquid habent pretii, nisi libertate potiti,
 Ad quæcunque velint loca permittuntur abire.
 Alphæi contra referunt: Vos perdat et aurum
 Cunctipotens vestrum, qui tam perversa putatis.
 Charius est etiam nos tali morte resolveri,
 Nobis quam Balææ pretiosa, vel optima quæque.
 Gerionæa manus non talia percipit aure,
 Tormentis Alphæa cohors circumpetit arcem,
 D Constituitque duos mirando robore pontes,
 Mœnibus impositum constructis robur in unum.
 Protinus ascendit lente dum ponitur alter
 Dum pugnant Mauri, tantisque laboribus adsunt
 Alphæi properant, procedit Grunius ante,
 Oppositamque sibi violentem proterit hostem,
 Juxta quem reliqui mox progrediuntur in arcem.
 Maurorum quidam statim descendere scalas
 Incipiunt, multi sese præferre periculis
 Mortis non dubitant, ne confodiantur inulti,
 Sed velut accipitres celeri properare volatu,
 Pennarum levitate solent, ubi plurimus anser
 Aere suspensus fluvialia deserit arva,
 Et prosecuta velut promptos laniata per unguis,
 Cum plumis distracta jacent, sic cernere possæ.

Pisanos properare, et barbara membra jacere.
 Inde Pyrenææ regionis rector in arcem,
 Ascendens lætus superatos increpat hostes.
 Plures ense cadunt, multi cecidere fenestris
 Hic certat jugulare mares, trahit ille puellas,
 Et facta præda muri sternuntur, et ædes,
 Hinc ignis cæsos, in lignea tecta perurit,
 Depopulans agros terræ loca circuit hospes.
 Inde viri veniunt, cum natīs denique matres,

A Inde boves, pœcuumque grægēs, et multa supellæx.
 Pascha celebratur, Batales de nexibus exit,
 Cujus dat nato Pisana potentia regnum.
 Denique victores felici classe parata,
 Ad sua quique meant, hos et de littore spectant,
 Et miranda canunt Christi magnalia gentes.
 Pisanam tandem Burabe traductus in urbem,
 Præbuit Italix sese spectabile monstrum.

Laurentii Veronensis liber de bello Majoricano explicuit.

Tunc fuit a Christo tecto velamine carnis'
 Centenus quintus decimus millesimus annus.

ANNO DOMINI MCXIX

ANONYMI

GESTA EPISCOPORUM METENSIIUM

(Edidit Georgius WAITZ, prof. publ. Gottingensis, ap. PERTZ *Monum. Germ. hist. Script. t. X, p. 531*).

OBSERVATIONES PRÆVIÆ

Metensis episcopatus cis Alpes primus res ab antistitibus gestas vidit descriptas Paulo Diacono, dum in aula Caroli Magni versabatur, ab Angelramno permoto, ut hanc sedem episcopis ex Caroli stirpe oriundia claram narratione quamvis brevi illustraret (1). Quem per quatuor fere sæcula neminem secutum esse miramur, cum Metensi Ecclesiæ cœnobis que in circuitu positus virorum doctorum et scribendi peritorum copia non deesset (2). Sæculo undecimo incipiente Constantinus Adalberonis gesta (3), medio Sigebertus Vitam primi Theoderici conscripsit (4), sed sæculo demum duodecimo medio continua episcoporum historia suscepta est. Scriptoris nomen latet; neque dolendum est. Nam opus confecit aridum et jejunum, quo veræ historiæ nihil fere, traditionis ecclesiasticæ fragmenta quædam, fabularum vero atque errorum satis amplam segetem concessit. Brevissimo Pauli libello quædam addere voluit, ideoque ex catalogo episcoporum, qualem Mon. SS. II, p. 268 (Patr. t. XCV, c. 673) impressum vides (5), annos sumpsit eosque cum serie quadam imperatorum et summorum pontificum comparavit, ita vero ut in his conjungendis ridiculos fere errores committeret (6). Haud feliciter traditione vulgari nonnunquam usus est; quæ de Caroli Magni expeditione Hierosolymitana (7), de sancti Udatrici visione refert (8) levissima sunt, neque ea lectori se commendabunt quæ ultima Herimanni episcopi tempora († 1090) illustrare debent (9). Hæc fortasse ex Miraculis sancti Clementis hausta sunt; et ipse scriptor se hujus sancti Vitam conscripsisse profitetur (10), quæ hucusque, nisi fallor, inedita est. Fortunati (11) carmina, Arnulfi (12), Theoderici (13) et Adalberonis (14) episcoporum Vitas vidit, sed exscribere noluit; Paulum vero nunc presso pede secutus est (15), nunc sermone mutato res tamen ex ipsius libro hau-

NOTÆ.

- (1) SS. II, p. 261.
- (2) In Sancti Arnulfi monasterio quædam de cœnobii fundatione et rebus ab abbatibus gestis scripta sunt, quæ Calmetus I, Probb. p. 545 sqq. edidit. Hæc posteriori tempore, sed ex chartis antiquis, compilata esse videntur. Codex sæc. xiv, xv scriptus nunc in bibliotheca civitatis Metensis N. G. 76 asservatur; v. Archiv. VIII, p. 457.
- (3) SS. IV, p. 659.
- (4) Ibidem, p. 462.
- (5) Chronici lectiones cum codice a Frehero edito semper fere conveniunt.
- (6) E. gr. Theodoricum II. (1006—1046) sub apostolicis Marino, Agapito, Octaviano (i. e. a. 942—964) sedisse refert c. 48. Sed hæc ubique fere falsissima sunt, quamvis annis recte indicandis operam quantulamcumque navasse videatur; cf. c. 1.

B Hos errores jam scriptor s. xiv notavit; v. infra n. 29.

- (7) c. 29.
- (8) c. 46.
- (9) c. 50.
- (10) c. 17: *beato Clementi sunt transmissæ, ut in secundo Vitæ ipsius libello annotavimus. De Vitis sancti Clementis ineditis egerunt Calmet, Hist. de Lorraine I, p. XIV et (Tabouillot) Histoire de Metz I, p. 203. Cf. Hist. litter. XI, p. 127. In actis Sanctorum Bolland. hæc nondum editæ sunt.*
- (11) Præfat.
- (12) c. 29.
- (13) c. 46; cf. præf.
- (14) c. 47.
- (15) c. gr. c. 11. 37.